

चांदोबा

सप्टेंबर १९७२

अहो प्रकृति सादृश्यम्
श्लेष्मणो दुर्जनस्य च,
मधुरैः कोप सायाति,
कटुकै रूपा श्याम्यति ।

॥ १ ॥

[तुष्ट व श्लेष्म धाव्यात स्वभावस्यास्य अस्ति. गोड पदार्थ खाल्याने श्लेष्मवृद्धी व कटुकपदार्थाणि श्लेष्महृत्तास्येति. तसाच दुष्ट मनुष्य गोड बोलल्याने रावावतो आणि कटु भाषण केले तर मण्य वसतो.]

दातृत्वम्, प्रियवक्तृत्वम्
धीरदत्त मुचितजज्ञा,
अभ्यासेन न लभ्यते,
चत्वारस्महजा गुणाः ।

॥ २ ॥

[दातृत्ववैभवा, प्रिय भाषण, वैर्य व औचित्य हे गुण मनुष्यास जन्मतः सहवीं वसायला हवेत. शिकून अभ्यास करून येत नसतात.]

अभूक्तवामलकम् पथ्यम्
भुञ्जन्वा तु वदरीफलम्
कपित्थम् सर्वदा पथ्यम्
कदली न कदाचन

॥ ३ ॥

[विकार्या पोटी आवळा, विवर्णानंतर बोर आणि कवठ हे नेहमीच पथ्य असते; परंतु केले हे कधीच नसत.]

चार प्रवासी

विमला नावाची एक हुषार बाई लष्णू जाल्यावर सासरी आली. सासरी परीक्षेबाब दुसरे कोणी बराच नव्हते. परी स्वभावाने रातीत व संजयी असल्याचे विमलाला एक दोन दिवसातच कळले. त्याने वायकोला बजावून सांगून ठेवले होते की कधी कोणाशी बोलता कामा नये.

विमलाला नवरा म्हणाला ते अर्थातच आवडले नाही. तिला माहेरी पाहुणारावळा दररोज कोणीतरी असे. परंतु सासरी कोणी येत नसे. कारण गाबकरी विमलाच्या नवऱ्याचा स्वभाव ओळखून होते.

एकदा विमला पावावाहेर विहिरीवर पाणी भरायला गेली असता कोणीतरी बोवले परदेशी तहान लागली म्हणून आले. त्यांच्यापैकी एक जण जो बयाने थोडा मोठा होता, पुढे येऊन विमलाला म्हणाला-

"बाई, फार तहान लागली आहे, थोडे पाणी प्यायला देता का?"

विमलाने त्याला विचारले-"कोण हो तुम्ही?"

"मी एक परदेशी प्रवासी आहे." तो मनुष्य म्हणाला.

"या जगात फक्त दोनच प्रकारचे आहेत. तिसरा प्रवासी कोणी नाही." विमला म्हणाली आणि आपले काम करू लागली.

पहिला प्रवासी पाणी प्याला नाही व नृत्तता उभा आहे हे पाहून दुसरा प्रवासी पुढे गेला. विमलाने त्याला विचारले-"हे म्हणाले की कोणी प्रवासी आहेत, अगदी खोटे. तुम्ही मुद्दा कोणी प्रवासीच का?"

त्या प्रवासाने विचार केला की यापण प्रवासीच आहे, म्हटले तर ती बाई प्यायला पाणी देणार नाही. म्हणून तो म्हणाला-"मी एक गरीब मनुष्य आहे."

“कोण ही तुम्ही? त्या तिघांना एकका-
मागून नेऊन स्वतःची अनुक्रमे प्रवासी,
गरीब व मूर्ख म्हणून ओळख दिली. अगदी
खोटे. तुम्ही तरी घरे बोलणार का?”
विमलाने विचारले.

“मी डॉडगा भीम आहे!” चवथा
म्हणाला.

“या जगात दोघेक इतक्याच दोघेने
आहेत. तुम्ही सुद्धा खोटेच बोललात.”
विमला म्हणाली आणि धुतलेले कपडे
आणि पांघर घेऊन घरी जाताना पुन्हा
म्हणाली—“तुम्हांला जहाज काढलेली दिवले
आहे. पाणी पिऊन घ्या आणि मग माझ्या
घरी बोलून घेऊन निघाले.

वापकोच्या मरोवर सीपाना घेत असलेले
गाहून विमलाचा सवरा रामाने एक काठी
घेऊन आला आणि वावकोला विचार
लागला—“कोण ग, हे लोक?”

“त्यांना विचारलं.” विमला म्हणाली
आणि घरात निघून गेली.

“बही, आम्ही चौथे प्रवासी आहो.
आम्हांला जहाज लागली म्हणून आम्ही
विहिरीवर गेलो होतो, तेथे आम्ही पळवला
पाणी देतां का विचारले काय त्यांनी

बोलाविले. म्हणून आम्ही आलो आहो,
प्रवासी म्हणाले.

“तुम्ही एका अनोळखी स्त्रीजबळ पाणी
प्यायला मागवला पोतात? तुम्हांला काज
नाही वाटत?” असे म्हणत विमलाचा
नवरा काठी घेऊन प्रवाषांना मारायला
उभा राहिला. तेव्हां डॉडगा भीम म्हणून
आले आपली ओळख सांगितली होती
त्याने विमलाच्या नवऱ्याच्या हातातली
काठी हिसकावून घेतली. तेव्हां दोघांची
माराभारी सुरू झाली.

त्याच वेळी राजाचे शिपाई तिकडून
जात होते. त्यांनी सर्बांना बटक केमी
आणि कोतवालाकडे बोलावून घेऊन गेले.

म्हणाले—“कोतवाल साहेब! हे लोक भर
रस्त्यावर मारामारी करीत होते.”

कोतवालाने सर्बांना दहादहा फटके
देण्याची शिक्षा सांगितली. त्याच वेळी
विमला तेथे आली व म्हणाली—“कोतवाल
साहेब! आपण निकाल सुशीला दिला
आहे. आपण मागली कूक करून करायला
तयार नसाल तर मी राजाकडे जाऊन
क्रियादि करीन.”

“जा, काय बाईने ने कर.” कोतवाल
म्हणाला.

“तर मग राजा निकाल मांगेपर्यंत ही
शिक्षा देतो नव्हे.” असे सांगून
विमला सरळ राजदरबारात गेली आणि
कोतवालाकडे बोलावून घेऊन गेले. म्हणाली—“महाराज! कोतवाल साहेबांनी

“या जगात फक्त दोघेच जण गरीब
आहेत. तुम्ही खोटे बोलता आहा.” असे
सांगून ती आपले काम करू लागली.

डॉडगा नेटाने तिसरा प्रवासी विहिरीवर
आला. विमलाने त्याला विचारले—“हे
दोघे आपल्याला प्रवासी व गरीब म्हणून
सांगून सपशेल खोटे बोलले. तुम्ही कोण?”

“मी एक मूर्ख आहे.” तिसरा प्रवासी
म्हणाला.

“तुम्ही देखील खोटे बोलता आहा. या
जगात दोघेच मूर्ख आहेत.” असे सांगून
विमला पुन्हा आपले काम करू लागली.

अगदी शेवटी चवथा प्रवासी विहिरीवर
आला तेव्हा विमलाने त्याला विचारले—

माझ्या पत्नीला व बंधूंना प्रवासासाठी विना-
कारण फटक्यांची शिक्षा सांगितली आहे.
आपण कोतवाल साहेबांना बोलावून
चवकशी करण्याची कृपा करावी."

राजाने कोतवालाला व बाकी पांच
जणांना दरबारात बोलावून शिक्षा देण्याचे
कारण विचारले.

कोतवाल म्हणाला—"महाराज! हे लोक
भर रस्त्यावर मारामारी करीत असता
पकडले गेले."

"हे सर्व कोण आहेत? मांडणाचे कारण
काय होते?" राजाने विचारले.

विमला म्हणाली—"कोतवाल साहेबांनी
ही चवकशी शिक्षा सांगण्यापूर्वी केली
असली तर आपणांकडे किर्वाड घेऊन
येण्याची गरज पडली असती का?" नंतर
घडलेली गोष्ट सांगून ती म्हणाली—"महा-
राज! सरी जूक माझी व मला शिक्षा
देण्याचा अधिकार माझ्या पत्नीस आहे."

"ते सर्व जाच! पण तू यांना जगास
दोनच प्रवासी, दोघेच गरीब, दोघेच मूर्ख

त कसे काय?" राजाने विमलाला
विचारले.

विमला म्हणाली—"महाराज! या जगाने
फक्त सूर्यचंद्र हे दोघेच सतत प्रवास कर-
णारे प्रवासी आहेत. गाय व उभ्याची
मुळगी दोघीच वास्तविक गरीब विस्मयवी
आहेत. वरुण व वायू हे दोघेच जग्या
अर्थात बलवान आहेत."

"तू जगात दोनच मूर्ख आहेत म्हणा-
लीस, ते कोण?" राजाने विचारले.

"मूळ जूक कोणाची व काय याची
चवकशी केल्याशिवाय निकाळ सांगणारा
आणि घरी जालेल्या अतिथी अभ्यागताला
मारायला घाबणारा, माझ्या मते दोघे मूर्ख
होत." विमला म्हणाली.

राजा विमलाची हजारी पाहून खूप
झाला. त्याने कोतवालाला तंबी दिली व
वायकोशी अशा संघर्षी वृत्तीने वागू नये
असे विमलाच्या नवऱ्याला प्रभावाने सांगून
सर्वांना निरोप दिला.

घोड्याचे अंडे

परमानंद गुरु व त्यांचे शिष्य त्यांच्या
मुखपणावरून प्रसिद्ध होते. एकदा गुरु
आपल्या शिष्यमंडळीवरोडर पठात बसले
होते. एका शिष्याच्या मनात एक अद्भुत
विचार आला. तो आपल्या सहपाठी शिष्यांना
म्हणाला—"आपल्या गुरुवर्यांना माझीत नाही
अशी एक ही वस्तू या जगात असणे शक्य
नाही. त्यांना वाढवणे आले जाते. हिश्टा
फिरता येत नाही. म्हणून त्यांना आपण
एक घोडा विकत आणून दिला पाहिजे.

सर्व शिष्य परस्परांकडे पाहू लागले व
सर्वांना आपल्या त्या सहपाठ्याच्या सल्ला
पसंत पडला. गुरु परमानंदांनी पण होकार
दिला म्हणाले—"तुमच्यासारखी शिष्य-
मंडळी आहेत म्हणून माझ्यासारख्या गुरुची
कवर होत आहे."

दोघां शिष्यांनी गुरुसाठी एका उत्तम
घोड्याचा शोध काढून आणण्याची जबाब-

दारी आपल्या शिष्यवर घेतली. दोघे
घोड्याच्या शोधाचे निघाले.

वरान शोध केल्यावर त्यांचा एका
तलावाच्या काठी चार पाच घोडे बसत
असलेले दिसले. जवळून एक मळा होता.
कोहाळपाच्या वेळाला मोठमोठे कोहाळे
जागले होते.

एक शिष्य आपल्या साथी सहपाठ्याला
म्हणाला—"हे घोडे तर चांगले दिसत
आहेत. पण यांची किंमत फार होईल.
त्यांसाठी जेवढे घोड्याची अंडी बरीच
पडलेली आहेत एक घेऊन जाऊ आणि
संबतून घोडा मिथाला म्हणजे घोड्या
जवळीत गुरुवर्यांसाठी एक उत्तम घोडा
मिळेल." दुसऱ्याला तो विचार पसंत
पडला. दोघे शिष्य गुरुकडे परत गेले
आणि त्यांनी गुरुला विचारले—"गुरुवर्य!
एका जागी आम्हांला घोड्याची अंडी

विचारले. स्वर्णाचारी ते ऐकून जास्तच चानरवा आणि निमूटण उतरून खाली येऊ लागला. उत्तरतांना कापचा आवाजात म्हणू लागला—“अहो, या गरीबाचा उगाच जीव का घेता? मी पश्चिमानच तुम्हांला नाही का सांगितले मी एक वास्तुशास्त्री आहे. एकाद्या शोपशीपासून राजकाशपार्यंत कोणतेही बांधकाम करे करावे, हे मला विचारून घ्या.”

ते ऐकून लुटेऱ्यांचा नायक सदखदा हंभून म्हणाला—“तू काय करतो आहेस रे? तुम्हा काय वाटले, मी एखादा बाबा बांधण्यासाठी तुज्या सल्ला विचारण्या आलो आहे? नाक वाळव्या घरीवर तुझे

गोडे उघडले वाटते! तू वाहत्यान खाली उतरून येतोस की नाही?”

स्वर्णाचारी त्यानंतर एक चकार शब्द बोलल्याशिवाय माडावरून खाली उतरून आला. लुटेऱ्यांचा नायक उंटावरून वसून राहून स्वर्णाचारीकडे निरक्षण पाहू लागला. म्हणाला—“तू गेवा जातीचा बिलत नाहीस. पण तू या जंगलात कशासाठी आला होतास रे?”

“सरदार! मी आपल्या पुजपणाची आणि मूकम दृष्टीची प्रशंसा तो काय करणार? भाषण मला बरोबर ओळखतेत, मी गेवा जातीचा नाही. मी पश्चपुरचा राहणारा आहे. घरे बांधणे हा माझा धंदा आहे. मी पंच निर्माण करण्यात देखील विष्णात आहे. मला घर बांधण्याच्या धंद्यात पोंदापुरती मिळकत होत नाहीशी घाळी देखील मी प्रयत्निर्माणविशेषा प्रयोग करून विजेश्वर पुजाच्याला भवत करण्याचे ठरविले. मी एक कुत्रिम वृत्ती तयार करून त्याच्या तबुला पुरेने करून सोडले. परंतु दोषां तत्तल जमिवांनी जाऊ गुपित ओळखले आणि आता त्यांच्याच ‘कृपेने’ या जंगलात येऊन पडलो आहे. आम्ही पश्चपूर दूर राहून गेले आहे.” स्वर्णाचारी म्हणाला.

“काय रे, तू कोणी घरातला बोर वृत्तप स्त्रजला मानतो आहेस वाटते? तू या

घरात काम करत होतास, हा सरदर प्रश्न विचारला होता. परंतु तू कोणत्या तरी शहराचे नाव सांगितलेस आणि जाणली पुष्कळ ब्रह्माचार मारल्यास! त्या नावाचा कोणी जाणली नवळपास आहे का?” हे मी विचारण्यापूर्वी लुटेऱ्यांच्या नायकाने उंटावरून खाली उतरून भातवाचे टोक स्वर्णाचारीच्या छातीवर ठेवले होते.

स्वर्णाचारी धरधर कांपत होता. तरी स्वतःला सावरून म्हणाला—“सरदार, माझा जीव घेऊ नका. मी कोण नाय, शोचनपात सांगितलेच आहे. पाहिले तर सुरवातीपासून शेवट पर्यंत सविस्तर सांगतो. येथून थोड्याच अंतरावर दोन जमिज युवक आहेत. ते एक शोपशी बांधून बांधून तयार रहात आहेत. त्यांच्या शोपशी दगडाचे एक शोपशी जमिज मी विजेश्वर पुजारी वरीवर राहतो.”

क्षत्रिय तरुणांची गोष्ट ऐकून लुटेऱ्यांच्या नायकाने संशयी मजरेने स्वर्णाचारीकडे एकदा पाहिले आणि विचारले—“येथून थोड्याच अंतरावर ते दोघे शोपशी बांधून रहात आहेत, म्हणतोस? या निर्जन जंगलात ते दोघे तपस्व्यव्य करीत आहेत का?”

“त्यांना तपस्व्यव्य करण्याची गरजच काम? ते युद्धकलेत निष्णात आहेत? जंगलात विचार करणे, दुष्टांचे शासन

करणे आणि चांगल्या लोकांचे रक्षण करणे, हीच त्यांची नित्य नैमित्तिक कामे आहेत.” स्वर्णाचारीने दोघांचे वर्णन मोठ्या उत्साहाने केले.

“अस्स!” जसे म्हणत लुटेऱ्यांचा नायक हसला. पण ते शूर हास्य होते. त्याने पुढे विचारले—“आम्ही गेवा जातीच्या लोकांची खेते कापली, हे काम कुष्टपणाचे झाले का? त्यांना ही गोष्ट कळली तर ते काम करतील?”

स्वर्णाचारीचे मन सांगत होते की सांगून टाकावे की दुसऱ्याची शोरे अशी कापून नेणे फार मोठी बोरी व कुष्टपणाच तर आहे आणि ते कळल्यावर दोघे क्षत्रिय

तरुण वन्यपरीष चावून गेलीक न कुपची सर्वांची खोद मोडतील. परंतु पुन्हा त्याने विचार केला, तो तसे बोलला तर त्या लुटेऱ्यांना खुले आव्हानच दिल्यासारखे होईल. म्हणून आपली चामडी बांध-निष्णाचा विचार करून कोरा बरकळत म्हणाला-“सरदार! तुम्ही मला नीती आणि धर्म विचारू लागलात? हे माझ्या-घारच्या वेशिखिताला काय कळणार?”

“तू नाचलास!” मुस्कारा सोडीत नायक म्हणाला. थोडा वेळ थांबून त्याने पुन्हा विचारले-“तू क्षत्रिय युवकांची शोपडी बाहेर म्हणाला होतास? चख, चालख आम्हांला ती. अशा ‘बांगत्या

मोकांनी’ या अंगलात खटून आमच्या शारकर्त्यांना घोंकवावे आहे.”

स्वर्णाचारीला लुटेऱ्यांच्या शोकाच्या भावार्थ कळला, त्या दोघां क्षत्रिय तरुणांचा शोबट करण्याचा सरदाराचा विचार असावा, हे त्याने ताडले. ते न समजण्या इतका तो भोळा मळुता. त्या दोघांना आधी सावध केले पाहिजे, पत्ते होईल ते? तो विचार करू लागला.

लुटेऱ्यांच्या नायकाने स्वर्णाचारी काही बोलत नाही हे पाहून दरडावून विचारले-“काय, कमल्या विचारात आहेस? पळव्याचा विचार आठ्ठ वाटते? खबरदार! त्यापुर्वी हा माला तुझ्या खातीच्या खारपार यार्दल, वाहे का लक्षात? आणि तुला या छाडाळा टांगून ठेवून देईल” नायक समजावून म्हणाला.

स्वर्णाचारीने विचार केला की बोलण्यात बुतवून लुटेऱ्यांच्या नायकाला फसविणे शक्य नाही. ते लक्षात ठेवून स्वर्णाचारी काही दाळडाळ केल्याशिवाय दोघां क्षत्रिय तरुणांच्या शोपडीच्या बाटेस सुपचूप बालू कायला. नायक पुन्हा उडावर नसला आणि दोघां अनुयायांना बरोबर बलायला जणू केली.

स्वर्णाचारी पुढेपुढे चालत होता आणि त्याच्या पाठीमागून तिचे लुटेरे चालत

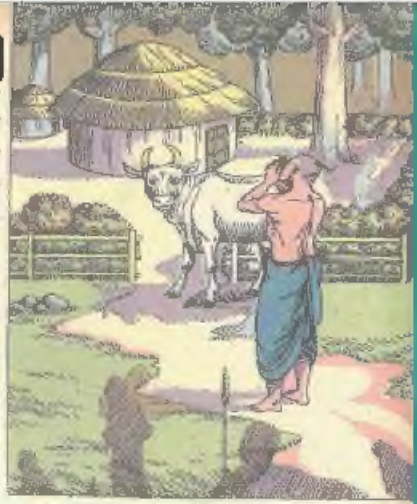
होते. सोडपाचे वेळीन ते सव एका शोपडी-जवळ येऊन पोचले. फुलझाडे व फळझाडे चारीबाजूला होती व त्यांच्या मध्यमारी एक पर्णकुटी होती. त्या शोपडीच्या चारी बाजूला कांटेचे कुंपण होते. कुंपणाबाहेर एक गाय चरत होती.

लुटेऱ्यांच्या नायकाने गाईला पाहून विचारले-“काय रे स्वर्णाचारी! ही गाय कुभती विसते आहे? पण हिचे बासळ कोठे दिसत नाही?”

“होय सरदार! ही गाय कुभतीच आहे. हिचे बासळ शोपडीच्या पलीकडे चरत असेल” स्वर्णाचारी म्हणाला. जाता त्याच्या समोर दोघां क्षत्रिय तरुणांना शत्रू दारा-पाशी येऊन उभा असल्याचे कने कळवायचे आणि कसे सावध करायचे हा प्रश्न उभा राहला. परंतु लुटेरे त्या गाईविषयी निचारपूत करीत होते व त्याला विचार करू देत नव्हते.

“सरदार, तुम्ही पेथेच थांबा, शोपडीत ते क्षत्रिय तरुण आहेत की नाही गुपचुप पाहून घेता.” स्वर्णाचारी भोलसटपणाचे सोय करीत म्हणाला.

तेव्हा लुटेऱ्यांचा नायक झुकूच हिंमत करीत म्हणाला-“लवाडा! तुम्ही ही लवाडी माझ्याजवळ बसलेल असे वाटले होयसुला? तिस्र प्रांताच्या बाळबंटातून येथवर आम्ही

आलो आहो आणि तुझ्यासारख्या अनेक लवाडांना बांम्ही पाहिले आहे. तू कुंपणा-जवळ उभा राहून मोठ्याने ओरडून मांग दूर परदेशातून काही पाहुणेमंडळी बांधी आहेत. समजते? जोरापे ओरडून मांग!

नायकाचा हेतू काय आहे स्वर्णाचारीने बोलले. तो तसे म्हणाला की परदेशातून पाहुणे आले आहेत, तर दोघे क्षत्रिय काही वास्तारज वेतल्याशिवाय बाहेर येतील तेव्हा त्यांना शेतच्या मध्यसारखे ठार करता देईल आणि तो तसे ओरडून म्हणाला नाही तर त्याला स्वतः बराच लावेल. काय कराने, स्वाका सुनेना.

“हं! कां. गप्प कां? ओरडून विचार की!” असे म्हणत लुटेऱ्यांच्या नायकाने आपल्याने टोक स्वर्णाचारीच्या शठीवर ठेवून ठेवले.

“उंटावर बसून परदेशातून पाहणे थडकी आली आहेत!” स्वर्णाचारी दोन तीनदा असे ओरडून म्हणाला. परंतु सोपडीतून कोणी बाहेर आला नाही की सोपडीत हालचाल आल्यासारखे भासले नाही.

तेव्हा स्वर्णाचारी संकट टाळण्याच्या आनंदात म्हणाला—“सरदार! दोघे क्षमिय तरुण शिकारीला कोठे तरी बाहेर गेलंले दिसतात!”

ओराने हाक मार! लुटेऱ्यांना नायक म्हणाला.

स्वर्णाचारी या खेपेस आपणही जास्त ओराने ओरडून म्हणाला. परंतु सोपडीतून कोणी बाहेर आला नाही. तेव्हा नायकाने आपल्या एका अनुयायाला स्वर्णाचारीवर नजर ठेवायला सांगितले व स्वतः दुसऱ्या अनुयायाबरोबर उंटावरून उतरून कुंभण भोलाडून सोपडीजवळ गेला.

सोपडीचे चार बंध होते. बाहेरून बांधलेले होते. ते पाहून नायक आपल्या अनुयायाला म्हणाला—“स्वर्णाचारी म्हणाला ते खरे असावे, दोघे क्षमिय तरुण आत नाहीत. आपण आत जाऊन पाहू तर या. एकदा काळाची वस्तू मिळेल, कदाचित!”

स्वतंत्र दोघे दाराची दोरी खेडून आत गेले. त्यांना सोपडीत कामाची एक देखील वस्तू दिसली नाही. भिंतीवर बाघ, अस्वळ, हरणे आणि जंगली जनावरांची कातडी टांगलेली होती. सोपडीच्या एका कोपऱ्यात दोन भाले व घनुष्यबाण भिंतीला टाकून ठेवलेले होते.

“हे दोघे चांगले घनुष्यारी दिवतात. दुसऱ्या शत्रूला किंवा जंगली जनावरांना डार करायला घनुष्य बाणासारखे उपयोगी

वाकून घेतली पाहिजे. तु ते घनुष्यबाण उचलून घे.” नायक आपल्या अनुयायाला म्हणाला.

नायकाच्या आज्ञेप्रमाणे त्या अनुयायाने घनुष्यबाण उचलून घेतले. नायकाने सोपडीत पुन्हा जखपूर्वक एकदा पाहिले. परंतु उपयोगी किमती वस्तू एकरेखील दिसली नाही. म्हणून निराश होऊन बाहेर आला.

“स्वर्णाचारी! काय रे त्या सोपडी या सोपडीत घान्य मुढा ठेवलेले दिसत नाही? घनुष्यबाण व बाघा हुरणांच्या कातड्या-जिवाय काही दिसत नाही? हत्तीचे पाठ देखील नाहीत? ते हत्तीची शिकार करीत नाहीत वाटत?” नायकाने स्वर्णाचारीला विचारले.

“सरदार! हे दोघे क्षमिय मोर काव्या-करिता एकदा जंगली जनावराची शिकार करतात. जगाच होसीसातार शिकार करीत नाहीत. श्री व्याघ्रचर्म खांध्या गणकटीत तुम्हांला दिसली ती देखील त्यांनी आभरभ्रमणासाठी ठार केलेल्या बाघाची आहेत.” स्वर्णाचारी म्हणाला.

म्हणजे यांना हत्तीचे दात किती मूल्यवान वाहेत हे अजून कळलेले दिसत

नाही.” लुटेऱ्यांचा नायक त्याच्यावर धांव करीत म्हणाला.

स्वतंत्र त्याने आपल्या अनुयायांना गाईकडे क्षुण करीत म्हटले—“उंटाचे दुध पिऊन पिऊन त्याचा कीट आला आहे. ह्या गाईला बघून घेऊन घाला. पण हिचे वासक दिसत नाही?” चारी-कापूला पहात नायक स्वर्णाचारीला विचार करायला लागला.

एका लुटेऱ्याने गाईच्या गळ्यात दोरी बांधली आणि तिला ओढून नेऊ लागला. गाय स्वतःला सोडवून घेण्यासाठी कुशा भारीत ओरडू लागली. तो आवाज ऐकून वासक सोपडीच्या मागून समोर आले.

“अरे बा! मला वाटले होते तेव
झाले. बाता या स्वर्णाचारीला पण उंटावर
बसवा.” लुटेऱ्यांचा नावक म्हणाला.

ते ऐकून स्वर्णाचारी घरघर कापू
लावला आणि म्हणाला—“सरदार! मला
सोडा येथेच! मला येथे कोणत्याही प्रकारचा
त्रास नाही. मला येथेच पुढील आयुष्य
घालविण्याची इच्छा आहे.”

“ते माही चालायचे. आम्ही जेथे
राहतो तेथे वांगली घरे बांधण्याची कामे
तुला करावी लागतील. बोंडघाच दिवसांनी
आम्ही या प्रदेशातल्या चार सहाशे मॅला-
तल्या ठापुरी आपले राज्य कायम करणार
आहो. आम्ही तुला त्या जमीन दप्तराची
बांधण्याचे काम देऊ. तीच आमची राज-
धानी होणार आहे. मी तुला आपला
दरबारी वास्तुकाराची म्हणून नेमून तुला
सत्कार करीन.” लुटेऱ्यांचा नावक म्हणाला.

“सरदार! मला तशा मोठ्या हुद्द्याचा
मोह नाही हो. मला येथेच जास्त...”
स्वर्णाचारीच्या मोंड्याचे ते वाक्य पुरे होण्या-

विराजले. स्वर्णाचारी कापू लावला.

“यवू! यवू! मला वाचवा!”

विराजले पुढील दिवसांनी स्वर्णाचारीचा
आवाज बोललेला आणि तो सकाळी
सुपलेला अस्तित्वात पाहून जास्त विचार
करीत न राबता क्षणिक तुरुंगांनी पाळ-
लेल्या बापाच्या छाव्याला त्याने सोडले.
त्याला दीर्घा क्षणिक तुरुंगांनी एका बापाच्या
पितृत्वात कोटून देवले होते. त्या बापाची
व माईची बरोबर वाटल्यामुळे पैकी जाली
होती. माईला सोडविण्यासाठी तो नक्कीच
जाईल असा विचार करून पुढील दिवसांनी
बांधल्या पित्र्यातून सोडले होते. त्याला
तो अंदाज बरोबर ठरला. बाप पितृत्वा-
तून मुट्यावरवीर माईला घेऊन नेणाऱ्या
लुटेऱ्याच्या अंगावर धावला. एक लुटेरा
त्या गडबडीत उंटावरून खाली जमिनीवर
आदळला. बापाचे त्याच्यावरच झडप
मारली व त्या लुटेऱ्याचा गळा घुरला.

(कथक)

अकल्पित दंड

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही.

तो आज्ञाज्वल गेला, प्रेत खांद्यावर
काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मीन
होऊन समशाखाच्या दिशेने चालू लागला.
तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला
म्हणाला—“राजा, तुझ्या हातून काही
अपराध कळल्याशिवायच तुला हा अकल्पित
दंड भोगावा लागत आहे. असे मला वाटले.
कधी कधी वसे अकल्पित कष्ट भोगावे
लागतात. यज्ञसोमच्या भूलांना कारणा-
जिवायच असे कष्ट भोगावे लागले होते.
त्यांची गोष्ट मी तुला सांगतो.” असे सांगून
वेताळ गोंठ बांगू लागला.

यज्ञस्थल नावाच्या एका गावी यज्ञसोम
नावाचा एक श्रीमंत ब्राह्मण रहात असे.
त्याला हरिसोम व देवसोम नावाचे दोन
मुलगे होते. मुलांचे बालपण सुखी व
आनंदात गेले. परंतु थोड्याच दिवसांनी

वेताळाच्या गोष्टी

यज्ञसोम आपली सर्व संपत्ती घातवून बसल्या. त्याचे दुःख त्याला व त्याच्या बावकोला फार वाटू लागले आणि त्या दुःखातच प्रथम मुलाची आई व नंतर यज्ञसोम स्वयः मरण पावले. मुलांच्या नशिबी शरिद्रथ आले आणि त्यांना माधुवारी मागून आपले पोट भरावे लागू लागले.

पुढे हरिसोम व देवसोम कष्ट सोसणे अगदी अशक्य झाले तेव्हा आपल्या आजोळी निघून गेले. वाटेत जे मिळते ते त्यांना खावे लागे. कसे बसे ते आपल्या आजोळी पोचले. त्यांना त्यांचे आजोबा व आजो धोंड्याच दिवसांपूर्वी मारले असल्याचे कळले. परंतु त्यांचे मामा यज्ञदेव व रुद्रदेव

दोघांनी आपल्या माव्यांना घेऊन आजोळी ठेवून घेऊन त्यांच्या विस्वाभ्यासाची व्यवस्था करून दिली.

अशीच काही वर्षे होटली आणि त्यानंतर दोघां मामांच्या नशिबीपण दारिद्र्य आले. म्हणून दोघां मामांनी माव्यांना समजावून सांगितले की, मुलांभो! आता आमची स्थिती इतकी खालावली आहे की तुमचा खर्च निभावणे आम्हांला शक्य नाही. तरी गुराख्याचे काम आज राड्याची मुले करीत आहेत त्यांच्या जागी तुम्ही करावेला तयार असाल तर त्यात जे पैसे वाचतील तेवढ्या वर तुमचा खर्च भागेल.

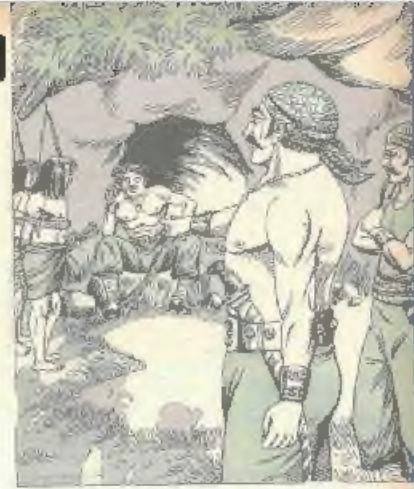
हरिसोम आणि देवसोम दोघांना त्यांच्या मामांनी जे सांगितले ते ऐकून वाईट वाटले. परंतु दुसरा काही उपायच नव्हता, म्हणून दोघे गुराख्याचे काम करण्यास तयार झाले. ते दररोज गुरे चरायला घेऊन जंगलात जात आणि मध्याकाळी घरी परत येत. परंतु दुर्दैव जणूकाही त्यांच्या पाठीशी लागले होते. एके दिवशी एका गाईला बाघ ओढून घेऊन गेला. दुसऱ्या दिवशी एक गाय चोरांनी पळवून गेली. आपल्या माव्यांच्या निष्काळजीपणामुळे दोन गाई गेल्याचे मामांना फार वाईट वाटले. दोन गाई गेल्यात दुभते कमी झाले आणि गुरीची जास्त जाणू लागली. त्यानंतर आणखी

एक सहाय्य भेटवेल. एके दिवशी एक गाय आणि एक बकरा कोकतरी माहीसे झाले.

हरिसोम आणि देवसोम त्या दिवशी फारच घाबरले. त्यांनी उरलेली गुरे मामांच्या घरापर्यंत कधीबधी पोचविली आणि कोणाला काही न कळवितो हरविलेली गाय व बकरा शोधून आणायला निघाले. रावात फिरत असता त्यांना बकरा गेलेल्या स्थितीत एका जागी दिसला.

तो बकरा मामांनी यज्ञ करण्यासाठी राखून ठेवला होता. त्या बकऱ्याला बाघाने मारल्याचे माताना नळले तर त्यांना पाच वेईल, असा विचार करून दोघांनी तो बकरा भाजून वाजून टाकण्याचा विचार केला आणि कोकतरी पळून जायचे ठरविले. त्याप्रमाणे एक जागी वाळत्या काटक्या असून त्यांनी तो बकरा भाजारला आगीत ठेवला.

तिकडे मामांनी गुरे दूगारीच घरी परत आलेली पाहिली व त्यांत एक गाय व बकरा कमी आहेत हे दिसले. बरीवर भाचपण नव्हते. म्हणून दोघे मुलांच्या सोबार्थ रावात निघाले. त्यांना एका जागी दोघे बकरा भाजीत बसलेले दिसले. ते पाहून दोघांचा मामांना फार राग आला. त्यांनी जास्त विचार केला नाही आणि दोघां माव्यांना शाप देत म्हणाले—“तुम्ही खालेल्या अजाला

जागल्या नाही आणि यज्ञासाठी राखून ठेवलेला बकरा भाजून खाण्याच्या विचारात आहो. या अपराधाबद्दल तुम्ही दोघे ब्रह्म-राक्षस व्हा!”

मामांना घेत असलेले पाहून मुलांनी पळून जाण्याचा विचार केला होता, परंतु त्या पूर्वीच मामांनी त्यांना ब्रह्मराक्षस होण्याचा शाप दिला.

ब्रह्मराक्षस होऊन हिंडत असतांना दोघांना एका जागी एक धोमी दिसला. ते त्या योग्याला खापला धावले. त्या योग्याने त्यांना शाप देऊन भुतें करून टाकले.

भुते झाल्यावर दोघांनी एका ब्राह्मणाच्या गाईला मारण्याचा विचार केला. त्या

नोकर, जे आजपर्यंत हुमाने हुतबारे माहीती सेना करीत होते, एक एक करून मला नमस्कार सांगून निघून गेले. माझे बाहेरचे काम फक्त दोशेवर आगत होते आता तिथे लागतात माझे जवळचे दोन मित्र दूर गेले आणि दोघे मित्र दूर होले ते जवळ आले." म्हातारा म्हणाला.

"तुम्हाला मज्ही माडवाकडे कुशाभाठी झाली आहे?" राजाने विचारले.

"महाराज माझे पुर्वील आयुष्य सुखाने मला आमासा आणत्या मज्हीचे पत्रेन आहे म्हातारा म्हणाला.

राजाने म्हाताऱ्याला एक रुपया दिला, तो पाहून म्हातारा निराश होऊन म्हणाला-

आवलीह ती कीर्ती वाढी करली.

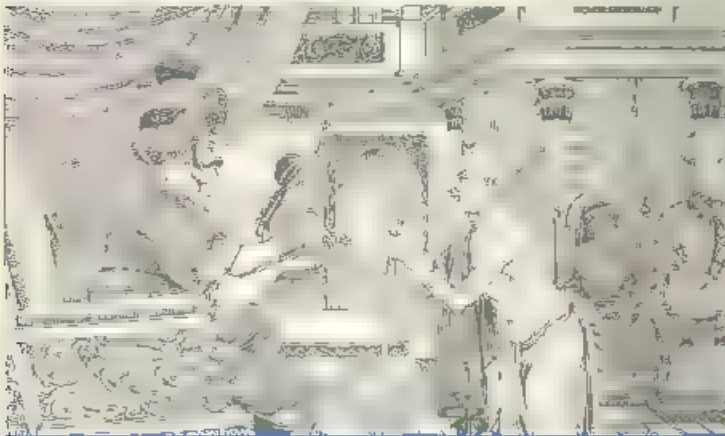
'अहो दादा! आमासा खजिना रिकामा झाला आहे. राजा म्हणाला.

खजिना रिकामा झाला असले तर लंकेला का माहीत जात? लंकेत सोन्याच्या विद्या आहेत?" म्हातारा म्हणाला.

लंकेला आणत म्हणजे समुद्र पार करावा लागतो!" राजा म्हणाला.

पहिल्यात मला लंकेला पाठवून म्हणजे बागणांदा मज्हीचे लका पार पत्ता पडेल म्हातारा म्हणाला.

राजा मोठ्याने हसला व त्याने खजिन दाराकडून एक लाख रुपये मागवून

असा पत्ता मागवून घेत.

राजा व म्हातारा दोघांचे परस्परप्राप्ती जे वास्तव झाले आणि यावेळी महाराजानी त्याला एक लाख रुपये दिले ते सर्व एका कोड्यासारखे दारवाच्याला वाटत. राजाने ते ओळखले व दारवाच्याला म्हणाला-

"त्या म्हाताऱ्याचे कोडे तुम्हांला काळमळून दिसत नाही? तो म्हणाला की तो माझा भावसमाज आहे. लक्ष्मी व सरस्वती दोघी मज्ही वरिणी असून लक्ष्मी योग्य व सरस्वती गरीब हे समेत प्रसिद्ध आहे म्हाताऱ्याचे म्हणणे अस की मी सरस्वतीक मांडगा व ती सरस्वतीचा, अस आम्ही मावझभाऊ. त्याच उगमगणारे पर म्हणजे त्याचे अस्तित्व झालेले मागेच त्याच बत्तीस नाका म्हणजे त्याचे बत्तीस दात व मज्ही पडले आहेत, पूर्वी त्याला याहाच्या कामाला दोन सेबक म्हणजे दोन पाय परतून पत्रेन आता तिसरा नोकर म्हणजे कडाची गरज पडले. पहिल्याने जे

मित्र दूर होते ते जवळ आले आहेत म्हणजे त्याच्या डाळ्यांना दूरचे दिसत होते आता जवळचचे तेवढे दिसते पहिल्याने जे मित्र जवळचे होते ते दूर निघून गेले आहेत म्हणजे त्याला बरोबर ऐकू येत नाही नंतर त्याने मा भवपिशा ज्ञात मज्हीचे एक उत्तर दिले मी त्याला लंकेला पाठविले तर समुद्र पार मी पायी आऊ शकेन, मी त्याला म्हटले होते की माझा खजिना रिकामा झाला आहे त्याचे त्याने ते उत्तर दिले होते तात्विक एवढेच की तो बरिही देवीचा पुत्र आल्याबरोबर खजिना रिकामा झाला त्याला द्यायला माझ्याकडे काही उरले नाही. त्यापेक्षा त्याला मी हद्द पार लंकेला पाठवून दिले तर पुन्हा खजिना भरेल, त्याचे हे माझ्या पूर्ण उत्तर ऐकून मी त्याला एक लाख रुपये दिले.

लेव्हा दारबारी लोकांना म्हाताऱ्याचे गुढ्याने असलेले बोलणे सळले व महाराजांचा भवितव्य पण त्याच्या मक्षात आली.

एका गावी एक श्रीमंत मनुष्य रहात असे. तो निव्वळ बकवडीबुवक होता. एक भिकारी त्याच्या घरी भोक मागण्याला आला आणि घरासमोरच्या कोरघावर वसला. श्रीमंताला तो म्हणाला, 'बापूबा, भगिबाणा काही खाऊ.' 'बाहेर नीच काही मिळणार नाही. आंमल म्हणाला. भिकारी-एखादे, फाटके कापड तरी.' श्रीमंत-काही नाही, चालत हो. भिकारी-काही घेण्याला तय. श्रीमंत-काही नाही. एकदा भोगितो. भिकारी-कितीत एक दोन तुकडे तरी? श्रीमंत मागण्याला आला. मात फार राग आला म्हणाला- माझ्याकडे काही नाही तुला भोगितो नाही का?'

बरोबर आते अनी 'आपल्या दोघांत काय फरक आहे? तुम्ही सुद्धा चमचामाच्या बरोबर जाय घरी भोक मागितले तर एवढा भोगे.' भिकारी म्हणाला.

याचको याचको याचको

'याचको याचको याचको भिकारी पण. त्यांचे बंधू असताना, असा एका मनुष्य म्हणाला. उध आते अगदी अशीच एक गाव. मग दक्षिणीत एका गावात आला. त्या गावी राहिले आणि शहरात राहिले. दोघांनी मित्र होते. पहिला विवाह झाला. त्या व दुसरा विवाह झाला. दोघांनी भोक मागून राहिले. फिरोज

राघव सध्या उज्याड-यावर एका गावी भोक मागण्याला एका विशेष निघाला आणि शहरात राहिले. एका घरासमोर राहिले. राघव म्हणाला 'भगिबाणा एक मग तातूळ द्या हा.'

त्याच वेळी घरात मालकीक आल्या. मुलीच्या म्हणाली. काही मनुष्य नाहीस. तर कुत्रा त्या भिकार्याला देऊन टाकीत.

सतरा वा मुठभर तातूळ घेऊन बाहेर आली. भोक घेतल्यावर राघव घरासमोरून

हलला म्हणाला- 'बाई तुम्ही मुलीला देणार म्हणाला होता ना.'

मालकीकाला मग आली म्हणाली- हाय बाव मालक शनावेत आला म्हणजे पत्ताच्या जागी दोन देणगे.

माधव मालक घेईपयान त्याच बावला मालकाने घरी आल्याबरोबर राघवीणीला विचारले- 'त्या भिकार्याला भोक का नाही वाढली? उभा आहे हा.'

बावलांनी थोडक्यात भिकारी उभा. कमळ्याचे कारण मागितले.

मालकाने त्या भिकार्याला आपल्या काठीने दोन लंगड्या द्या म्हणाला- 'एकाच्या जागी दोन घं.' राघव 'ओय ओय' करीत तेथून निघून गेला.

दोघे भिकारी गावातल्या धर्मशाळेत उतरले होते. राघव परत धर्मशाळेत जाताना विचार करू लागला की शक्यतायण असाच

चोप मिळाला पाहिजे परत आल्याबरोबर
शंकरने म्याला विचारले- कायरे राघव!
तुला आज उशीर कां झाला?"

"नाही रे, त्या समोरच्या गल्लीच्या
रोकाला एक पोतकरी राहता त्याच्या
मुलीचा आज वाढदिवस आहे. त्याने मला
लावू जिल्ह्या आणि कायकाय पक्वान्ने
वाढली रे। मी तू देखील म्हणून वराच
वेळ माठ पाहिली 'राघव म्हणाला

राघव म्हणाला ते ऐकून शंकरच्या
मांडला पाणा मटल म्हणाला- तसग
मी जाऊन येतो त्याच्या घरी!"

"तू सरळ जा, वारासमोर नारळाचे
शाव आहे वरासमोर जाऊन म्हण- 'बाई,
मुली देणार म्हणाला होता। आली

तम वाडायला सांगितले
शंकर लगेच विजव्यावर हल मारण्याचा
विचार करीत तिथे त्या बघी राघवने
तसे म्हणायला की सांगितले याच विचार
मुद्दा त्याच्या मनात आला नाही आपला
साथी मिकारी अशा कावेवाज असेल रय
त्याला स्वप्नात देखील वाटले नाही त्याने
त्या क्षेत्रकामच्या घरासमोर जाऊन राघवने
सांगितल्याप्रमाणे म्हटले.

तू एकदा 'काय रे आणि आइ मला
घ्यायला?' असे म्हणत पोतकरी शंकराचे
बैठून बाहेर आला व त्याने शंकरला खुप
बडबून काढले राघवने आपल्याशी दगा-
बाजी केल्याचा शंकरला राग आला त्याने

दुसऱ्या दिवशी दोघे उजवाड्यापूर्वी
मोठ्या पडत होते शंकर राघवला म्हणाला-
काय रे, पाहिलीस का मयत? हे बासे
आहेत ना कुसे माझ्या आडच्या गंधामारस
तुझ्या उम्या त्रिपुंडासारख्या (गंधासारख्या)
या लांबावर चढून ऐटीत क्षेपा काडीत
आहेत."

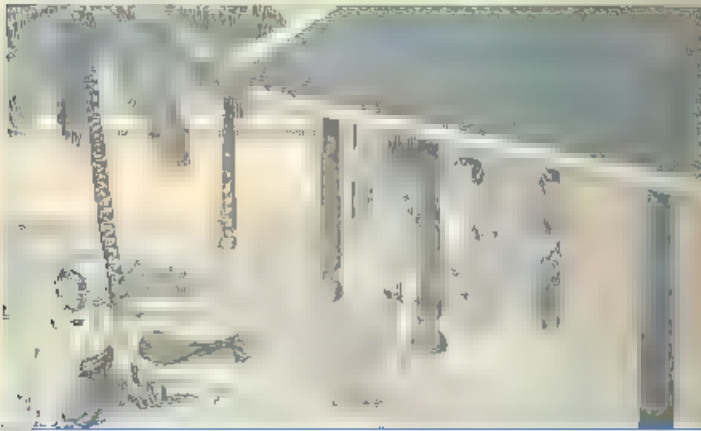
"हे नाही की चालू देणार!" असे
म्हणत राघव छत्रगढ चढला आणि त्याने
अग्रापर काम चालत आनी टांकन दिल
आणि शंकरने उभे हांब पाडून राकले

थोड्या वेळाने शंकर राघवला म्हणाला-
पण कायरे, धर्मशाळेचा मालक येऊन
विचारू लागला तर? मी आपल्या गंधा-
मारची जाडवी मान हलवून आणि तू
राग आपल्या त्रिपुंडासारखी उभी मान
हलविशात कारण असे वध, उगल
जावला नाही मला तिपल्या तर मला-
मारीवरून मजल द्यायची."

परंतु राघवच्या लक्षात आले नाही की
उभी मान हलविण्याचा अर्थ 'होकार
आहे आणि वाडवी मान हलविण्याचा अर्थ
'नकार आहे. सांगत उजवाड्यावर धर्म
शाळेचा मालक गावेलच्या मानक-यांरोबर
गुण्या मारीत धर्मशाळेजवळ आला "कायोंरे
हे बासे व खोब काढून टाकले? तू की
तू?" धर्मशाळेच्या मालकात दोघां भिना-
यांना विचारले ठरल्याप्रमाणे शंकरने
नकारार्थी मान हलविली आणि राघवने
होकारार्थी धर्मशाळेच्या मालकाचा व धाम
प्रमुखांना होव अपराधी आहे असे वाटले
व त्यांनी त्याला घरून खूप बडबिले

दोघे दुसऱ्या गावी निघाले तेव्हा राघवने
शंकरला विचारले-"कायरे, तू कुठलाय
आणि मार खावा लागला मलाच."

बाबारे! 'करावे तसे करावे' अशी
जुनी म्हण आहे, विसरलास का? तू पोत
कन्याकरवी मला चोप देवविलास मी
धर्मशाळेच्या मालकाकडून तुला देवविलास।
त्यात गैर काय केले?"

3. DELEGATE - 24113

तथांना ना म्हणाला- मग बूडवम
मावाचा एक व्यापारी वाहे त्याला प

कुबडा मुलगा आहे त्याने आपल्या मुला-
ऐवजी एका ब्राह्मण तऱ्हाचा एका मुंदर
कन्याशी विवाह करून दिला. परंतु ते
कन्या नादन होते. शास्त्राधिक ते लग्न त्या
कुबडपाशी ज्ञान असल्याच त्या मुलीला
वेढ्यां कळले, तेव्हा ती पळून बली

तुम्हा त्या ब्राह्मण तऱ्हाचे घर माहोन
आहे का? मल्लिकेने त्या माणसाला विचारले
त्याने 'होकार' दिला आणि तिच्या यज्ञदत्ताचे
घर दाखविले. नंतर ती आपल्या वारेने
निघून गेली. यज्ञदत्त गराब घराण्यातला
होता म्हणून त्याचे घर सामान्य होणे
यज्ञदत्त आपल्या शिष्यांस शिकवत होता

मनस्मलीत वर्जश्रम धर्म म्हणजे काय
याचे जे वर्णन दिले आहे ते शिकवीस
आहे यज्ञदत्त म्हणाला

योग कशाळा? अन्तर वात्सीय निवाह
करून आपल्या विवाहित पत्नीला एका
कुबडपाच्या हाती सोपविण्याला धर्म-
शास्त्र शिकविण्याचा अधिकार नाही
मल्लिका पण्ट शब्दात म्हणाली

'पितृभ्रात्रा पश्यन् हा सत्पुत्राचा धर्म
आहे. श्री रामचंद्राने पितृ आज्ञा पालनास
व्रतवास स्वाकारला नव्हता का?'

"तू भवतारी पुत्रपुत्रपुत्राशी आपली
तुलना करतो आहेस? बरे तर हे वांग मू

आजून केलास?" मल्लिकेने विचारले
या

यज्ञदत्ताजवळ त्या प्रश्नाचे उत्तर तव्हेत
मल्लिका कुपारपर्यंत तेथेच बसून राहली व
नंतर भीक माग्याला म्हणून सांगून म्हा-
ताचा ब्राह्मणस्थीच्या घरी गेली. त्या
दिवसापासून दररोज मल्लिका दिवसा
यज्ञदत्ताच्या घरी जाऊ लागली व उन्ही
त्या ब्राह्मण म्हातादीकडे येऊ लागली.

मल्लिकेला यज्ञदत्ताने गरीबीमुळच हे
घमंदास्त्राविषय काम केल्याचे कळले.
म्हणून तिने त्याची सांपत्तिक स्थिती बदलून
त्याचे मन वळविण्याचे आपल्या मनाशी
ठरविले तिने आपल्या गळ्यातला मोत्याचा

हार निवडला आणि जे धन मिळाले ते एका
सुरक्षित जागी पुरून ठेवले. नंतर ती
यज्ञदत्ताला म्हणाली- माझ्या सारख्या
कापालिक साधूना एका जागी पाच दिवसा-
पेक्षा जास्त राहता काय नवे परंतु
तुझ्यावर माझे जे वास्तव्य आहे त्यामुळे
मी पाच दिवसांमधून जास्त राहू न, आता
मला पुढे जायचे आहे. माझ्याजवळ महा-
काळ सत्रांचा एक ग्रंथ आहे. त्याच्या
आधारे पृथ्वीच्या पोटात कोठे कोठे घनाचा
साठा आहे, हे सहजी कळते. मी एका जागी
असा एक साठा साधून काढला आहे. तू
पाहिजेत तर तो स्वाधीन करून घे."

तेव्हा यज्ञदत्त आपल्या एका दोघां
शिष्यांना बराबर घेऊन मल्लिकेबरोबर

निवाला. मलिकेनं दाखविल्ल्या बायी तांब्याचे हुंडे मिळाले. ते घेऊन तो घरी आला. त्यानं ती गोष्ट आनंदाने आपल्या ब्रिडलिंगा सांगून कापाळिकाजवळ म्हणाला. नावाचा शोध असल्याचे सांगितले.

तो म्हणाला-“बरे ब्रजदत्त! मग या वेद शंकाच्या मागे कशाचा सावतोस? त्या कापाळिकच्या आश्रमात जाऊन महाकाल प्रयाचा आस्था कर.

कापालिक पुढल्या प्रवासाच्या तयारीत असल्याचे पसरताने पाहिले व म्हणाला-“गुरुवर्य! माझ्यासाठी पायाला तीर्थ-टन केव्हाचिवाय मुक्ती मिळणे शक्य नाही’

पुढ्यास तिला घायल असल्याचे दाखविले आणि म्हणाला ‘तू येजाला पणव वार वार येय परंतु जेव्हा तिनं होकार दिला राग काळीजाला घडून पांजेन येण काही दिवस राहून तैमिशारण्याच्या प्रदलान्त प्रवास करीत ते बगदादी आल तयून पुरु पांकर महालय इत्यादि तीर्थांचे दर्शन करीत उज्जयिनीला निघाले

मलिका कसवतल्या म्हणाली-“तू उज्जयिनीला येण इष्ट नाही. तू तेथे मगळ अपराध केला आहेस. तेथील लोक तुला क्षमा करणार नाहीत म्हणून तू घरी परत जा.”

परंतु ब्रजदत्त म्हणाला-“जथं गुरु तथं शिष्य’ भावल्या पावलावर पाऊल पसरव जाणार!’

बांधे उज्जयिनीला पावत तेव्हा मलिका ब्रजदत्तला घेऊनत मादक स्थानी म्हणाला सांगून म्हणाली-“मी एक साठघाचा जाग चौकावला घात आहे घायला घसीत जाणार तरी पावत नकोस’

नंतर ती क्षिप्रा नदीच्या काठी गेली भान करून कापाळिनीची वस्त्र धा ण केली आणि आपल्या बडिलांच्या घरी गेला गेली. भिक्षा घ्याण्यासाठी वस्त्र केची एक दासी आली. तिने मांजवे व ओळवले आणि भालकिणीला दाखव

मलिकेनं घेऊन स्मित करून म्हणाले-“आहे कोठे तुझा तो कापालिक? त्याला जेथ आयवे होते तेथे तो गेला आहे त्यानेच तुझा पत्ता सांगून तुला झळत जाणावला पाटविले आहे.” ते त्याला बाणच्या घरी बोलावून घेतून गेल

मलिका आईने बाहेर येऊन मुलीला दान घेऊन तिला स्वच्छ स्नान करविले व नंतर विचारले-“मुली हे सर्व काय ग?” मलिका म्हणाली-“आई! मी कापालिक जाल अम वा वातल तुला? तू बाबांना बोलावून आण सर्व सांगते तुला.”

सागरदत्त बाण्यावर मलिका म्हणाली-“बाबा! तुमचे जांबई भदबट स्थानी आहेत त्याचा आदरपूर्वक घेऊन घायला माझ्या भावांना पाठवा’

ब्रजदत्तकड त्याच म्हणून गेल आणि म्हणाला ‘ब्रजदत्त महाकाली तुला पळत घायला सांगितल आहे

ब्रजदत्त याचा घायला परंतु स्वन ला सावरून म्हणाला- माझा कापालिक मित्र परंतु यज्ञार्थेन मूर्खी वाड थाला’

मलिकेनं घेऊन स्मित करून म्हणाले-“आहे कोठे तुझा तो कापालिक? त्याला जेथ आयवे होते तेथे तो गेला आहे त्यानेच तुझा पत्ता सांगून तुला झळत जाणावला पाटविले आहे.” ते त्याला बाणच्या घरी बोलावून घेतून गेल

आपले जांबई परत आलेचे पाहून सागरदत्तला जानंद झाला. सर्व त्याच्या भोवती घोटका करून उभे राहले

पत्नीच्या शोभास मलिकेनं ज काष्ट सहन केले ते कळल्यावर ब्रजदत्ताच्या मनात मलिकेविषयी आदरभाव जास्त वाडला

ब्रजदत्त मलिकेने दाखविलेले दिव्य राखाळा कळत तिने तिला व ब्रजदत्तला बोलावून घेतले. त्यांना धन व अन्न दिली व म्हणाला-“मुली! तुझा पती शत्रुघ्न आहे त्याला त्याच्या कुलरीतीप्रमाणे ज्ञातून घेते चाधू ठवण्यास तू सर्व तज्ज्ञेने मदत केली पाहिजेस”

त्यानंतर ब्रजदत्त व मलिकेचा संसार मुलाचा झाला

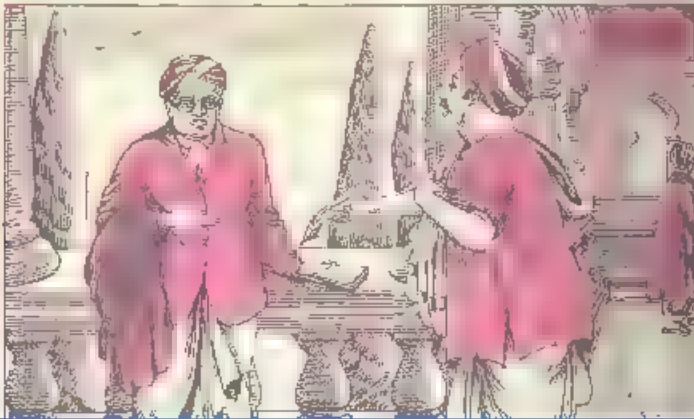

एका गावी एक हुशार मनुष्य रहात असे ना जिकला सवतलमा नव्हता पण हाता हुशार एकदा त्याला वडा रुपाची गरज होती कोणाकडे मिळतील म्हणून त्याने पुढील प्रयत्न केला परंतु त्याला एक संध्यादेखील मिळाली नाही तेव्हा त्याला एक संध्या मूलक गावात ओळखीचे एक वकील साहेब होते त्यांच्याकडे जाऊन तो म्हणाला तुम्ही कायदेपंडित आहात मी अक्षिप्त वेडवळ मी एक प्रसन्न विचारतो तुम्हाला जर तुम्ही उत्तर देऊ शकत अस तर मला नीस रूपे खाऊ लागतील तुम्हालाच मला एक प्रसन्न विचार मी देऊ शकतो नाही तर मी तुम्हाला वडा रूप देईन कारण मी गरिब आहे वकील साहेबांनी त्या गोष्टीस होकार दिला

तेव्हा त्याने विचारला आता वकील साहेब, तोंड पाय व दांतची अथवा हा कोणता ?

वकील साहेब त्याचे उत्तर देऊ शकले नाहीत म्हणून त्याने सगळे काही देऊ न देऊन जाऊ मी नीस प्रश्न तुला विचारतो तू त्याचे उत्तर दे

मी हायलो ! इ त्या दहा रुपया असे मागून तो निघून गेला त्याच्यानंतर शेकीर साहेबांनी दिलेल्या नीस रुपयांची दहा राहलेच होते

भोळसट केसू

एका गावी जातकी ताबाची विधवा आई रहात असे तिच्या कसू ताबाचा एक मुलगा हाचा मुलगा भोळसट हाता त्याच्या आईने त्याला ताल प्रचार जिंक-विधवाच्या प्रयत्न करून पाहिले, पण फुकट !

एकदा जातकी आपल्या मुलाला म्हणाली- 'वड काही तरी काम बंद करून चार पैसे मिळव '

जर आई, मी जितल्याच्या गावी जाऊन आपल्या जोगते काम सोडून पाहिलो मला वाटत खायला चार शकण्या बांधून दे केसू म्हणाला.

जानकीने मुलाला भावल्या बांधून विन्या चेसू भाकण्या केऊन निघाला. थोडे अंतर चालून गेल्यावर दमक्यासाखे वाटले व भूक पण लागली म्हणून एक तळव पाहत त्याच्या काढ्याला शाडावाली

तो दमक्या त्याने खाऊन पिऊन घेतले आणि 'कथाचीमाणी जामिनीव' आडवा झाला लग्न त्याला झोप लागली

जाप भारता तव्हा संध्याकाळ होऊन गेली होती त्याचे वेष्टी त्याला आडावर एक सरडा विसला सरडा आपले डोळे बरखाळी करून हुलबोल होता केसूला काढले की सरडा त्याला विचारतो आहे की तुला काय पाहिले ?

केसू म्हणाला- ' सरडा काम पाहिले '

सरड्याने सवयीप्रमाणे आपले डोळे हुलविले.

"ओहो, तुव का काम देणार आहेस मला. मी उद्यापसून कामाला येतो आता संध्याकाळ झाली आहे," असे सरड्याला सगून केसू आपल्या बरी गेला आणि तो आपल्या आईला म्हणाला - "आई, मला काम मिळाले आहे उद्यापसून मी दररोज कामावर जाणार आहे "

त्या दिवसापासून कसू दररोज भावत्या
वांधून नियमितपणे प्रत्येक निष्कृतात
आणि तलावाकाठी जाऊन पिऊन आहा-
ताची श्रेष्ठ लावळा.

असत एक महीना छोटा न केसू
पमार घेवन आला नाही तेव्हा त्याला
त्याच्या आईने विचारले—“काम रे, तुझ्या
माळकाने मज्हाला पंगार नाही निहा का ?”

गती आई!" कैसे मृणाला

[illegible]

Full screen 127

सुसूया दिवली केसून सरइशाला गर
तां चिचारल—“आणला का पना”
सरइशाने नित्याप्रमाणे डोके हलविले. वण
त्याच्याबबळ काही नाही हे पाहून केवूला
गार आला—“मने त्याच्या तक भाव
मगला म्हणून मरइश विज्ञान वृद्धन गेला
केसू एक कुडल व पहार घेउन आला.

[illegible]

फार प्रानीत वरिष्ठ वा २ गोल्ड अर्थ
 न देणु वरु क र्हा वरु न
 अथ ता खर ज्ञानतरी उरु वरणन का
 नवीना वरु ग वरणन शोहनन
 व्यान गायन आणखी एक रक्षाधे व
 वरुन अथ न फ र विरु न वरु वरु
 व्यान ज्ञान वरणन कान मिलावो थम
 करि दाद न वरु वरु वरु वरु वरु
 वरु वरु वरु वरु वरु

स्थान धर्मस्था वृत्तान्त वृत्तान्तानि सुविधि-
 वृत्तान्तानि धर्मस्था वृत्तान्तानि धर्मस्था वृत्तान्तानि
 धर्मस्था वृत्तान्तानि धर्मस्था वृत्तान्तानि धर्मस्था
 धर्मस्था वृत्तान्तानि धर्मस्था वृत्तान्तानि धर्मस्था
 धर्मस्था वृत्तान्तानि धर्मस्था वृत्तान्तानि धर्मस्था

३१. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

द्वैत अ भी त्याग्यसिमां दमि नैतदी
 तिस्यैव ही य । कृत पञ्चन ययक वरुदी
 ज्ञाना मला मय्य हँतार या तं गहून
 ना धमामा क्षयता प्रशसा द्विवात्तया का
 चायसिमां वरोह भवे पहर आत्तया
 द नशो यदी कनीति कस्य ररुह

त्वा त्वा विनाशो नो स्यात् पश्यत
 पश्यता त्वानि तुमं स च देवता त्वं धर्म-मै
 पुरुषान् सन्तुष्टान् मतीं त्वानि त्वानि
 सन्तुष्टान् सन्तुष्टान् सन्तुष्टान्

आपल्या मालकांचे नाव मागून म्हणाला—
मालक! आपण उद्यां मंजवारीला
येण्याची मेहवारी करावी माझ्या माल-
कांनी मला ध्याय या कामासाठी आपल्या.
कडे पाहिले आहे.

काय रे तुम्हें मालूम कधी कोणाला
एक कबड्डीदेखील ज्ञान करीत नाहीत

आणि मला मंजवानी कशा? धर्मात्मा त्या नोकराला म्हणाला.

“मालक! आम्ही धनी दान करताना ते या कानाचे त्या कानाळा कळू देत नाहीत. तशां आपण श्रव्यस्रव पाहून घ्यावे.” रजाक म्हणाला.

“जेर तर मी येतो मंजवानीला ते सांग आपल्या ज्ञयाला.” असे सांगून धर्मात्माने रजाकला निरोप दिला आणि आपल्या खजीज नावाच्या विद्वानासपास गेकराला बोलावून त्याने काय करामत ते त्याला नेट समजावून दाखिले.

दुसऱ्या दिवशी धर्मात्मा त्या लोभी लक्षाधीशकडे गेला. लोभी लक्षाधीश

आला सोब बोलत बसले होते तेव्हाच रजाकने तेथून पाय काढला आणि एका ओघवळधर भिकान्याचा वेण करून मोक मागायला आला. आंघोळपोला एक वेण था बाबा!” म्हणत दाराकमोर उभा राहला. लोभी लक्षाधीशाने त्याने नाकाने

धावा शंभर दीनार घेतून ते पाहून त्या आंघोळपोला दिले आणि म्हणाला—‘आपले हे अस आहे सा हानान दिले त्या हाताना कळणार नाही’

सांगला भिकारी गेल्यावर पांढ्या वेळाने एक म्हणारा भिकारी आला. लोभी लक्षाधीशाने त्याला देखील शंभर दीनार दिले. दुपारपर्यंत एक फकीर, एक लमाडा, एक मुक्त एक कुष्टरोगी अस दहा भिकारी आले. प्रत्येकाला त्याने शंभर दीनार दिले. लक्षाधीशाने आपल्या नोकराच्या हुशारीची भनातल्या मनात म्हुनी केली की त्याने इतक्या थोड्या वेळाने कितली चलाखीने वंश पाळत.

धर्मिमा ते सर्व कौतुकाने पहात होता. लोभी लक्षाधीशाला म्हणाला—‘आपल्या सारखा दानी आजपर्यंत पाहिला नाही दानशूर. म्हणविण्यासाठी किती लोक पैसे लुटतात परंतु तुम्ही केलेले सर्व गुप्त दान जीव आहे मुरा!’

जुळून आला नाही तर कोणाळा कळले असते का? पण सोडा ते अहो, पैसा आणि कौतूक आपल्या बरोबर जाणार आहेत का?’ लोभी म्हणाला.

धर्मात्मा निवून जाण्यापूर्वीच रजाक आपल्या नेहमीच्या वेळात घरात गेला. त्याच्या पाठोपाठ लोभी लक्षाधीश अत जाऊन त्याची पाठ धोपटून म्हणाला—

“काय यण बेसालूम काम केलेत रे?” रजाकने तीनशे दीनार काढून दिले. “तीनशे का रे? मी तर एक हजार वास्तपर्यंत दिले!” लोभी लक्षाधीश पावरून म्हणाला.

“एक हजार कसे काम? मी तर फक्त तीनशे पैसा पाळटून आलो होतो व आपण मला प्रत्येक वेळी शंभर शंभर दीनारच दिले होते?” रजाक म्हणाला.

“तु तीनच वेळां आलास तर आपली सात वेळां कोण कुत्रा सातरा आला

होता!” लोभी लक्षाधीश जरा रागावून म्हणाला.

‘आपली सात वेळां करवित माझा नोकर अजोड आला असावा.” धर्मात्मा म्हणाला.

त्याचा सात शंभर आवाज ओळखून लोभी लक्षाधीशाने व रजाकने दाराकडे वळून पाहिले. तेव्हा धर्मात्मा तिथे उभा होता.

“अजोड येईल थोड्या वेळाने. तो तुमच्या नोकरसारखाच माझा विपचार-पात्र नोकर आहे. तो तुम्हाला सातशे दीनार नक्कीच आपणून पस येईल.” धर्मात्मा म्हणाला.

लोभी लक्षाधीशाला तोडात मारत्या-शारसं झालं. त्याच वेळी अजोडाने सातशे दीनार आपणून त्या लोभी लक्षाधीशाला दिले. आश्चर्य व अपमान दोन्ही भाव लोभी लक्षाधीशाच्या चेहऱ्यावर स्पष्ट दिसू लागले. त्याच्या तोंडाबाटे एक शब्ददेखील बाहेर पडला नाही.

एका गावी एक लाकूडकोड्या रहता असे. ती खूप दारु पोट असे. एका दुपारने ती मर जन्हात लाकूडे फोडीत होता आणि दगून भागून पाणी प्यायला एका खऱ्याच आंगो वाता तसे पाणी स्वच्छ होते.

पाणी पिऊन झाल्यवर ती बडबडला "या स्वच्छपाने मय पाणी दारु आणि दु सर्व सुटक मालाच राहिल असते तर मी मनसुक्त दारु घाला अमृत व मंसुक्त दारु मारला असता. मंतर आपणे डोळे फोडून स्वर्गास हस्त मया पावाने वरून घेता असता.

एका वनदेवीने त्या लाकूडकोड्याचे वरुणें ऐकले आणि त्याची परीक्ष घ्यायचे ठरविले. तिने हबकपातले पाणी दारु आणि सर्व सुटक मालाचे तुकते कप्पन टाकले आणि मंसुक्त पहायला लपून बसली. लाकूडकोड्या बोड्या वेळाने पाणी प्यायला आता व त्यान मनसुक्त दारु पिऊन घेतली आणि फोटवर मंसुक्त खाऊन घेतले. मंतर ती वेषन मारला.

संध्याकाळी तोंप मोडली तेव्हा ती घरी निघाला. वनदेवीने त्या वा विचारले- काय मनासारखे सर्व झाले मय तू आपणे डोळे फोडून स्वर्गास का नाही घेतला ?"

"ए देवी ! तू तरी किती भावडी दिसतेस ? दारुड्याच्या बरळण्यावर तुला काय विश्वास बसला का ?" असे म्हणत ती आपल्या घरी निघून गेली.

कुशलप्रश्न

एका गावी एक श्रीमंत मनुष्य रहात असे.

त्याला शिवराम नावाचा एक मुलगा होता. त्याची एका गरीब मुलीशी ओळख झाली आणि दोघांनी लग्न करून घेतले. परंतु सासू व सासरा आपली सून विद्यालाही हिणव प्रमान पायवीत तसात कारण ती माहेरून दुहा किजा इतर काही घेऊन आली नव्हती.

सासू सासरा मुलाला एक जाईल असं पोठयानं नंहरं बोळत काय पण दरिद्र नून मिळाली आहे. पण विद्यालाहीन चुकूनदेखील एका शब्दान उत्तर दिलं नाही. एकदा तिच्या पतीकडून तिचे वडोले निरा माहरी घेऊन जायला वणार भाल्याचे कळल.

विद्यालाही पतीला म्हणाली- 'तुम्ही वडिलांकडे जर बरेमे कपडे पाठवून द्या व तेच पाळून घायला मागा.

जांवयाने पांठवळला पोशाक करून विद्यालाहीचे वडील तिला भेटायला तिच्या घरी आले. शिवराम आईवडिलांचे दोघ घरात जाऊन सुनेला म्हणाली- "तुम्हा माप आला आहे ग, बाहेर बसला आहे.

विद्यालाही दुसरा होती ती बाहेर गेली आणि आपल्या वडिलांना तमसकात करून माहेरची खुशाली विचारू लागली. सासू-सासऱ्यांना चांगले ऐकू येतील इतक्या पोठयानेच कुपल प्रश्न चालू होते. तिने विचारले- "बाबा ! आपल्या घराची तिजोरी-सारखी संपुखणत असते ना ?"

"स्पष्ट काय मुली ? ती तर सारखी वाजत असतेच का ?" तोंप म्हणाला.

'पिके कशी माहेत पात्याचा खरा पत्रत असेल नाही ?" विद्यालाहीने विचारले. वस्तुस्थिती ही होती की लोकांच्या शेतात पडलेले दाणे वेचून आणून माहेरची मंडळी

त्यावर अधपारी जीवीत हातां. अग ते कधी थांबेल का ?" आपाचे विचारले

"कोपन्यास पडलं हत्तीचे हात आहेत हात स्वाह नवीन थंडत पडत असतील ?" विशालाक्षीने विचारले वास्तविक ते हत्तीच हात नसून बोकूचे तुकडे होते

"नवे आणण्याच्या विचारात आहे."

बाप म्हणाला "जाण बाकाबा कंदील ?" मुलीने विचारले. घर कोंकळी होते व झपराणा भोके होती त्यातून सूर्यभर दिसत म्हणून त्याच्या घरात त्या भोकांना आकाश कंदील हे सांकेतिक नाव पडलं होते

ते आहेत तसेच आहेत बाळ, कोडल नाहीत ? बाप म्हणाला

"आई भान आणि वर्तणीच्या हातातली हिरे माणक आहेत नशीब आहेत ना ?" मुलीने विचारले

"होय, आहेत तशीच आहेत नित्य वाढतपण आहेत बाप म्हणाला

वण घासानो सर्वांना माहान हात वाप न दिकली उत्तरे एवूच विशालाक्षीचा वाईट वाटले माहेरची गरीबी हाती सर्वांच हाती परत त्या टाचाच बसापण आहे पण राहून ऐकणाऱ्या भविष्याच्यांना माव सुनवाईच्या माहेरची मंडळी गरीब नसून चांगली थीसत असली पाहिलेत अन् झाले त्यांच

बाप बाहेर आली न मुन्हाईला म्हणाली "मुली ! तुझे बाबा किती वळ झाड, बाहेर ओमरीवाच आहेत त्यांना हातपाय घ्या- वला पाणे दे आणि काहीनरी खावला करून दे ! अग हे देखील सांगायला देव का ?"

विशालाक्षीला मनातल्या मनात समाधान वाटले निरोप देत वळी तिच्या सामसाम यानो तिच्या बडिगांवचेवर माहेरच्या सर्व नातेवाइकांसाठी वाळी वण व इतर बरं प्रमाण पाठविली विचारातून सामन्याला गावाच्या वेशीपर्यंत पोचते केव

झोपेचे औषध

फार प्राचीन काळातील गोष्ट आहे एका देशाचे राजा फार श्रीमंत होते त्याच्या स्वजिना नेहमी घरवला असे त्याला होटबिक मुखपण होतं त्याच्या शोयांची त्याचे शत्रू देखील प्रशंसा करत नो एक प्रजावत्सल राजा म्हणून प्रसिद्ध होता

राजाला सर्व सुख प्राप्त होते पण त्याला कधी झोप येत नसे अथरुणावर पणभर तळमळत पडलेला जसे शोप न पण हा देखील एक रोगच आहे हे त्याला बाहीत होते. त्याने शोपेचे औषध मिळाने म्हणून निरनिराळ्या हकीम देशांचा इलाज करत पाहिला परंतु गुण पडला नाही

त्याला जिवाना कटाळा आला आणि नव ली सामान्य पांथ ख करून कोणाला काही वांगित वाचिवाय नो रानात निघून गेला. रानात त्याला शान झारा व उघडी दवा अनुभवायला मिळाली. त्याला हुशारी

वाटू लागली शिपाई सरदारांबराबर रानात फिरत असेलता त्याला कधी मोकळपणा मिळाला नव्हता म्हणून त्याला एक तऱ्हेची मानसिक शांती वाटू लागली.

थोडे अंतर चालून गेल्यावर त्याला दार तोडण्याचा जावाज तालात एक यंझ लाशला तो त्याच दिशान गला त्याला एक लाकूडफोड्या झाड तोडीत असलेला दिसला त्याचे श्वे अग मळक हात व जंगला घाम मुटला होता.

त्याला पाहून राजाच्या सहन श्रमत आले किती गरीब आहे विचारा ! ऊन सुद्धा किती कडक पडले आहे

घोड्या वेळाने लाकूडतोड्याने आपली कुच्चाट खाली टाकली आणि आपल्या मळक्या कपड्यानेच घाम पुसून तेथेच आडवा झाला, आणि एका क्षणात तो झाल

घोरु लागला एंड्या वेडान आप मांडलां तेव्हां समोर एका माणसाला पाहून लाकूड-मोडपा उठून उभा राहला.

राजाला त्याची कौशल्ये आली व त्याने प्रमाने त्याला विचारले—“कावरे तू रमलेला दिसतो आहेस. ऊन सुडा किती कडक पडले आहे. झोप थोडा वेळ !”

साहेब ! मी आपल्याला पाहिला तेव्हां मला वाटले की कंत्राटकाराचा मनुष्य असावा म्हणून घाबरून उठून उभा राहलो. आपल्याला कदाचित मेहनतीची संकल्पना नाही.” लाकूडतोड्या म्हणाला.

“तू म्हणालास ते खरे आहे !” राजा म्हणाला.

राहिले असे म्हणत असताना राजाने राजास बासं हात व कापड घेऊन हाताच्या घाटाच्या बाजूने गेल्यावर आपण पडल आम्ही आपण कोणते काम करतो ? शिवाय काम का ?

लाकूडतोड्याने प्रत्येकदा म्हणाला—“दादा ! मज्जन केली की झोप कशी मृलामारकी मानगुटोला वसते ! यमिनीवर अंग टाकल की घाट लागतो !

“मी म स्वतः डोळ्यांमधील पाहिले पण विचारले हात नाही राजा म्हणाली. ‘कोणत्या गॅल्टीवर तुम्हाला विचारले हात नाही मांया माझ्याजवळ आठवड्या पुरेदा वेळा असता तर आठवडाभर झोप काढली असती हो पण मग असे वाटते झोप झाली नसली तरीच माणसाला देव आठवड्या भरता वेळा वेत तन्ही त्याला उद्यांची चिंता करावी लागते परंतु मज्जन तन्हीची माफकी त्यान्ही की झोप उल्लेख मी मेहनत केली नसली तर मज्जन पांढ कने भरणार व बायकोमुळे काम म्हाणार ?

लाकूडतोड्या म्हणाला

राजाने हात घेत नाही हे नाही का तुला राजाने विचारले

‘नेत्र तर मला कळल राहो की अक्ष का म्हाली माझ्यासारखे काम कराव लागत नाही आपणाला विचारले आहे, शिवाय अक्ष अक्ष मग क नाही आपण करतो ! लाकूडतोड्या म्हणाला

राजा कही झाल्या नाही लाकूड-मोडपा म्हणाला—‘दादा ! मज्जन बोलायला वेळ नाही माफ करा, राखणदार झाला तर शिवाय जाव्या लागतील ! असे सांगून तो झाड तोंड लागला

राजा कोमुकान त्याच्याकडे पहात होता तो विचार कर लागला, मी राजा आहे व मला झोप घेत नाही आणि सामान्य लाकूडतोड्या, याला कशा झोप येते ?

थोड्या वेळात राजा लाकूडतोड्याला म्हणाला ‘तू त्या झाडाच्या माकलीत थोडा वेळ विधाती घे मी तुला झोप कशी येते, पाहणार आहे

‘अहा दादा ! मध्यकाळच्या आत मला हे काम पुरे केले पाहिजे !’ लाकूडतोड्या म्हणाला

‘त्याची फिकीर न करू नकोस मी तुझ वरचकार टाकतो ! असे सांगून राजाने लाकूडतोड्याच्या जमानती कुन्हाड मागून

घेतली लाकूडतोड्याने मज्जन मुद्दे राजाकडे एकदा पाहिले राजाला झाड तोडू लागलेला पाहून तो सावलीत जाऊन झोपला. एका अशाप्रकारे त्याला झोप लागली

राजा चकित होऊन विचार कर लागला, काय पण बाधक्य आहे विचारले नाही, उशी नाही एक चटई वेसील मंचरलेली नाही आणि पहा, कसा घोरु लागला आहे !

परंतु राजाने लाकूडतोड्याचे काम पुरे करण्याची जबाबदारी घेतली होती म्हणून तो झाड तोडण्याचे काम करीत राहला. त्याला चाम आला तेव्हा त्याने अंगातला सररा काढून ठेवला. झाड तुटले, पण राजाच्या हाताला फोड आले. त्याचे हात

ब कंबर खुलू लागली. राजा लाकूड-तोड्याच्याच बाजूला जमिनीवर जाडवा झाला आणि त्याला छान झोप आली.

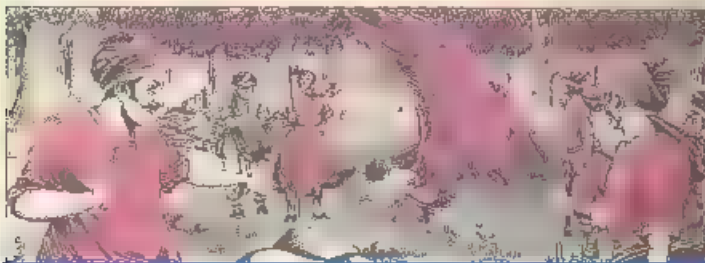
सध्याकाळी राखणदार सर्व यंत्रांनी दिलेले काम पुरे झाले की नाही पहात ज्या जागी राजा व लाकूडतोड्या झोपले होते तेथे आला लाकूडतोड्याला लाव मासून त्याने जाग केले व ओगडला- 'ए गडवा' होस्त पडला आहेस का?'

राजाने डोळी उघडून पाहिले आणि म्हणाला- "तो निवारा झोपला आहे आणि तू त्याला का झिज्या देतो आहेस रे?"

"तू कोण रे चौकडपणा करणारा? मी राखणदार आहे" तो आपल्याच तोंच्यात म्हणाला

राजाला राग आला. म्हणाला- 'तू त्याला उठविलेस तर मी तुला उभा चिक्कन काढीन'

राखणदार वचकून मार्ग सरकला व म्हणाला- "बाब मी येतो परत, तुझ्या सभाचाराला!"

झालला पाहून बाब खुश झाला होत. विषयाने त्याच जंगलात झोप सुरू केला होता त्याला तो राखणदार भेटला. त्याला त्याने विचारले- 'काय रे, तू महाराजांना काढ पाहिलेस का?'

"महाराज आले आहेत की नाही मला नाही माहीत. पण हे पहा कोण महाराजाचिराज आले आहेत ते!" असे म्हणत राखणदाराने राजाकडे ओट घालविले

त्या क्षिपायाने व इतर अधिकाऱ्यांनी राजाला ओळखले एक अधिकारी म्हणाला- "महाराज! सकाळपासून आपलाच शोध चालला आहे"

राजा म्हणाला- "होय, पण मी झोपेचे औषध ओघायला निघालो होतो व ते मला मिळाले या लाकूडतोड्याला घेऊन चला राजधानीत घातंच ते औषध मला दिले. याला मी बक्षिस देणार आहे व याचा सत्कार करणार आहे"

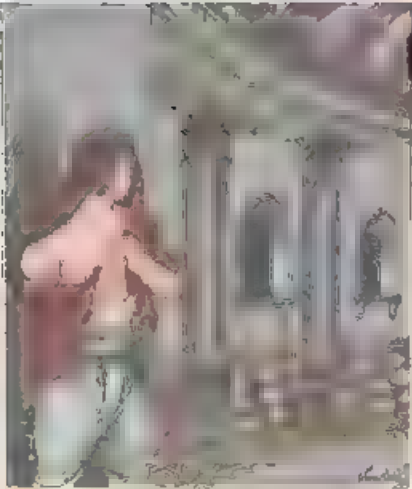
तुझ्या दिवशी उजवाडल्यावर कीचक राज-वाड्यात वंजुन द्रौपदीला भेटला आणि म्हणाला- तुला माझा पराक्रम ठाऊकच आहे मी राज्यसभेत तुला लाव घारकी तर कोणाची छाती झाली नाही पुढे येण्याची विराट हा बाघापुरता राजा आहे सर्व मंथ माझ्या आज्ञेप्रमाणे वागते. मला आपला राव करून घेऊन घन्य हो! मी तुला दररोज शंभर सुवर्णमुद्रा देत जाईन शेकडो शस्त्रदाखी तुझ्या हुकमाप्रमाणे कामे करतोस. मोठ्या रथवेळीक येईन." तो दौपदीला मोह होईल या आज्ञेने म्हणाला

"तू जरोसरच मी सांगले नसा वायणार असतील नर तुला काही भटी पाळाच्या नागनीक आपले हे गणित राज्य सभेत

किवा तुझ्या भावडांनादेखील कळता कामा नये. कारण कोणाका ते कळेल तर माझ्या गर्वचे पतींना पण कळेल मला तीच धास्ती वाटते द्रौपदी म्हणाली

मी कोणाच्याही दृष्टीम पडल्याशिवाय येतो. या कानाची गोष्ट त्या कानाला कळणार नाही." कीचक म्हणाला

जेम्हण द्रौपदी म्हणाली "ते नको राधी नृत्यकाळेत कोणी नसते काळोख असतो व एकल आहे तेथे रात्री तू ये. तेथे आपण मटली तर कोणाला, माझ्या गडचे पतींना देखील या गोष्टीची बातमिदा जाणणार नाही की कल्पना होणार नाही." त्यानंतर द्रौपदी भीमाला भेटली आणि कीचकाबरोबर तिचे जे बोलणे झाले होते ते त्याला सांगितले

कीचक मूर्ख होता सैरंघ्रीनं त्याला ज्या जागी दलावर होते या जागी त्याचा काळ पडून बसणार आहे. बाकी त्याला जगाभरातून काढून घेऊन दोघटी आणि अजिण्या मंडीत आणून घेऊन आनंद व गा मग्न होऊ.

नवीन भोग कोकिलाचि कथ करण्यो मारो निवार करव एतन्मय हात नये. दोघटीच्या म्हणण्यात या कावडचा गत पण वध करण नसत नाही व उघडपण त्याचे पसंदादात. कोकिलाने त्याचा मो गडगारा नाही. केवळ नेत्रे दुर्वाचकाकडे जाऊन त्याचे कावडकाचा पाठोपाठ पाठवीत. याप्रसंगीच्या पाठोपठ असेच तर

जाऊन खुशाल करील रहावी.

दोघटी भीमाच्या घोष गात करीत म्हणाली—'तम्हा ठेतावीलापणा नका वर आपण स्वतः वध वधून घ्यावून जे सिध्द केले आहेत ते भोड्याशिवाय कीचकाचा वध होऊ पाहिजे.'

ठीक आज रात्री' काळोपात त्याचा शवट करणारा कोण हिंदेलीत त्याला कळणार नाही ठरले.' भीम म्हणाला.

त्या दिवशी रात्री उरल्याप्रमाणे भीम कीचकाच्या छावी मृत्युशब्दात जाऊन कीचकाची वाट पहात, हुरगार एकदम उडी मारून त्याचे वरचे फोडण्यासाठी भेट करून वध द्या घडून घेऊन दमला तशी दमला.

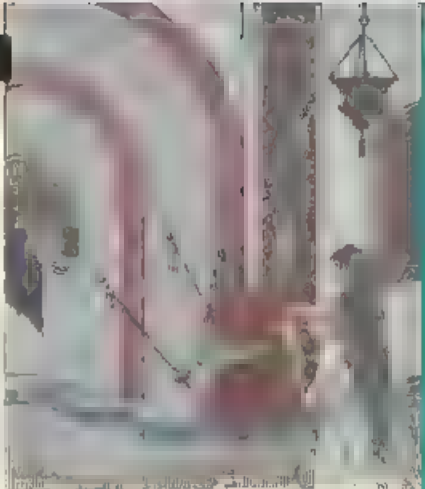
यावेळी बसून कोसळ 'उत्तमानम अश्व रिश्वान कवत् कीरधीला आपली पांढरणी कवत थापणाराही उत्तमकवत मरणागडून थापला. भीम वर गाडवून घडून होता त्याच्या सीनेची पसतन याच्या पाठीवर रमण हात निरुश्वान हीक म्हणाला. 'सैरंघ्री मो गात गात अत पुरत दुष्ट मरणात जे वर देण्या करत शुक्लो पाह म्हणत मरत. दाव्याची वज्या मरे मार तथमहा आहेत आपण तुम्हा जिवित उत्तमानम मरणाकडार याणत नेत्रले आहेत.

मृदुर लकण धुनियंत मिळणं स्वप्न नाही असे म्हणतात. पण आज केवळ तुझ्या शत्रूच्या माथ देऊन मघनवपल मरला या मृत्युशब्दात याचे स्वप्न.

ते ऐकून भीम म्हणाला 'होय, सरो-सरक तुझ्याभारता मृदुर अह्या धुनियंत विलक्षण नाही. परंतु इतर 'घोड' व 'कोमल' सरी मुला आवृत्तभरास कधी वनेभवायला मिळाला नसेल.' असे म्हणत भीम उठून उभा राहला व कीचकाचे केंस घळत म्हणाला 'आज सैरंघ्रीला भेटण्याची तुम्ही इच्छा 'पूर्ण' होईल.'

कीचकाने स्वतः का थोडकून घेतले व भीमाशी द्वंद्वमुद्रात तयार झाला. ते द्वंद्व पडून म्हणत मरणाशब्दात हात मरणाशब्दात वापरतुध्द 'गोळ्यात' दवरत राहला. 'मरणात हात व लव याचा भरपूर दवरण हात उभार. 'कीचकाने अचानक लव घडला. 'कवतने तैमच्या पाठीत गुन मागयला. 'मृदुर व सी. परंतु भीम न राहता हात मरणात राहला. 'मृदुर व सी. परंतु भीम न राहता हात मरणात राहला. 'मृदुर व सी. परंतु भीम न राहता हात मरणात राहला.

मरणात द्वंद्व याचा अयत्त भीमान कीचकाकडे इतरगा मारत एक राक्षस जाहीरी की की काय मरतुत जमिनीवर पडला. 'मृदुर व सी. परंतु भीम न राहता हात मरणात राहला. 'मृदुर व सी. परंतु भीम न राहता हात मरणात राहला.

त्याच्या छातीत मृष्टिपट्टार केला. नंतर त्याला उचलून गरमर फिरविला त्याचा गळा बाबला. त्याच्या छातीवर बसून गुदगुदीनी मारून त्याला ठार केले. कीचक बोराहाण्या मरून जमिनीवर पडला. भीमान सरी त्याला सोडला नाही. त्याचे दोळे त्याच्या छातीत हाबून त्याच्या हाडासांसाचा चेंदमदा करून टाकिले.

नंतर खुपसाठी जाळ करून दोघटींना कळविले की तिच्याकड वांकड्या नजारेन पाहणाऱ्याची गत अशीच होती राहिल. भीम मरणाशब्दात निघून गेल्यावर दोघटीन मरणाशब्दात त्याची कोकिला बोलावून तिच्या मरणात पलीकरी कीचकाचा वध केला हे जाऊन

पाहामुळे सांगितले ते मनाची घेऊन त्या जागी गेले. कीचकाला पाहून त्याचे हात पाय व डोक्याची बबकी जास्त कोणती हे कोणास कळत नाही.

कीचकाची सर्व आप्तमंडळी नेथे जसा होऊन आर्क्षक करून रडू लागली. कीचकाचे घारीर कांसवासारखे झालले पाहून सर्वांच्या छातीत धडकीच बसली. कीचकाचे भाऊ कीचकाचा बहू सत्कार करण्याच्या तयारीत असताना त्यांना एका लांबाबाट उभरी अनलनी सैरंघी दिसली.

हिव्यामुळेच आमच्या मावाचा वसा पोषट झाला. आवावरवींवर हिला दहून संस्कार दक्षील केला पाहिजे तरच त्यांच्या

आत्म्याला शांती मिळेल असे स्थापन व विराट राजाची त्यासाठी परस्माननी मागण्यास गेले.

विराटच्या तोंडातून नकार झाला नाही त्याचे मौन हीच अनुज्ञा मानून कीचकाच्या भावांनी द्रोपदीला कीचकाच्या प्रतापीक बांधले आणि तिला स्मशानात घेऊन गेल. नाट्य द्रोपदी आपल्या पतीची गत्य जाण घेऊन मोलमोठपान आगून होती. जय जयंत, विजय, बबलेत जयस्थळ! धावां, हे कीचक बधू मला बांधून घेऊन येऊन घालले आहेत.

शेव त्याच वेळी धोडा आडवा होऊन द्रोपद्याच्या प्रयत्नातलेता त्यांना द्रोपदीचा आवाज ऐकू आला तो आगून म्हणाला- "सैरंघी! बाबळ मकोम! कीचकाच्या काळ त्याच्या बधूचा काळ होऊन येत आहे स्थानंतर तो रेष घालवून स्मशानाच्या दिशेन घावला.

स्मशानात किता रचलंमो होतो श्रीमान स्मशानातले एक मोठे झाड मुळामका उपटले आणि ते घेऊन कीचक बधूच आला.

त्याला फावून ते बोरवू लागले- "वाय वाय! हा तोच पंधर्व झटने?" आणि द्रोपदीला नेथेच सोडून ते तेथून पळून श्रीमाने त्या सर्व एकमेकांच जणाना टाक

बोरवून होताना अतःपुरात अर्धे पाकडालेत जात.

कोणते बधूनी प्रते व अतःपुरात हिडण्याच्या सैरंघीला पाहून नवरबासी अयनोस झाले आणि विराट राजाला जाऊन म्हणाले- "कीचक व त्याचे सर्व बधू ठार झाले आहेत पंधर्वानी त्यांना ठार करून सैरंघीला सोडविले ती परत आपल्या अंत घुरत आली आहे ती दिसायला स्वर्गावल्या अप्सरांहीन सुंदर आहे तिला पाहून कोणाला स्वतःच्या मनावर ताबा राहात नाही आणि जो तिच्याकडे वॉकड्या नजरून पाहिले त्याचा अशीव गन होणार अशातून सर्व विराट नरगीचा नास हाईल

म्हणून हिव्यामुळे राजधानीवर काही संकट येणार नाही असा काहीतरी उपाय करा."

विराट राजाने कीचक व त्याच्या सर्व बधूंचा एकाच मोठ्या त्रितेस बहूनसंस्कार करण्यास सांगितले. नंतर राणी सुदेष्णाला जाऊन म्हणाला- "सैरंघीला तू गोड वावदात समजावून सांगून घेऊन कोडंतरी पाठवून दे. तिला राग, तिच्या पंधर्व वतींमुळे आपल्या सर्व विराट राज्यावर संकट येईल मीच हे तिला स्वतः सांगितले जसते, पण सर्व गोष्टीचा विचार करूनच मुह्या करवी लागलीत आहे, बसेदेखील तिला सांग."

द्रोपदी स्नान करून राजधानीत परत गत असता नागरिकांनी तिला पाहिले तेव्हा सर्वांच्या जगाचा धरकाप उडून गेला

हो नृत्यशालेकडे गेली. तेथे राजकन्यांना बृहन्नलेच्या रूपाने अर्जुन नृत्य शिकवित होता. सिला पाहून सर्व राजकन्या व अर्जुन तिच्चावळ आले. एका मोठ्या संकटातून सुटून आल्याबद्दल तबानी तिचे अभिनंदन केले.

अर्जुनाने तिला विचारले—“या संकटानुन तुला कशी काय सुटका मिळाली? ते कुठे कसे काय मेले?”

“बृहन्नले! तू हे सर्व का विचारतेस? तुझ्या हातून मला काही मदत मिळाली असली का? तू आघातात अस-पुरात बघून होतीस. आता संरक्षीला कशी काय सुटका मिळाली हसत विचारीत आहेस?”

Fullscreen

127

मुलपात्रावर दृष्टी पडत राहिल्यावर
नृत्याविषयी स्नानुसुती काढणार नाही का?” अर्जुन म्हणाला.

त्यानंतर द्रौपदी राजकन्यांवरोबर अतः-पुरात गेली तेव्हा राणी सुदेष्णा तिला म्हणाली—“संरक्षी! महाराजांभ तुम्ही व तुझ्या गंधर्व पतींची फार मोठी वाद लागली आहे, बार्दी! म्हणून तू आणखी कोठे तरी जाऊन रहा कशी? तुला पाहून गुरव्यांची वांकीच फिरतात आणि तुझे पती वर पाऊन तापट पितवात!”

“महाराणी! आणखी फक्त तेराच दिवस मला आपल्या महालात आश्रय द्या. त्यानंतर मला माझे गंधर्व पती वंजून घेऊन जातील. त्यानंतर तुम्हाला कौणालाच कसलीही भीती नाही.” द्रौपदी म्हणाली.

धिराट नगरवासिनांनी कीचक व त्याचे सर्व बंधू ठार काढ्याने जेव्हा फळले तेव्हा ते हळहळले. पश्चिम ती भयंकर वातमा पसरली. एका बार्दीच्या वाटेला गेल्यामुळे तिच्या गंधर्व पतींनी कीचकाचा वध केला.

त्याच सुमारास दुर्योधनाचे हेर पांडव कोठे अज्ञातवास करीत आहेत वाचा शोध काढीत तीर्थक्षेत्रात, जगातल्या राजधान्यात आणि कोठे कोठे फिरत फिरत निराश होऊन हस्तिनापूरला परत आले. त्या

बादोबा

लोकांना घाटले की पांडव कदाचित् कोण-त्याखरी संकटात सापडून मेले असतील. त्यांनी कीचववधाची गोष्ट सांगितली. एका सुंदर स्त्रीकडे वांकड्या नजरने पाहल्यामुळे तिच्या गंधर्व पतींनी कीचकाचा व त्याच्या सर्व भावांचा खून केला असल्याचे त्या दूतांकरवी दुर्योधनाला कळले.

ते ऐकून दुर्योधन आपल्या सभ्रासदनां म्हणाला—“आतां पांडवांना कोठे व कसे शोधायचे, मला कळेनासे झाले आहे. त्यांचा अज्ञातवास संपायला बोडेच दिवस उरले आहेत. तो अवधी पुरा होण्यापूर्वी आपण त्यांना ओळखू शकलो तर पांडवांना जटी प्रमाणे आणखी बारा वर्षे वनवास व एक वर्ष अज्ञातवास भोगावा लागेल.”

कर्णाने व दुःशासनाने सल्ला दिला की पुन्हा पांडवांच्या शोधार्थ हेर पाठवावे. द्रोणदेखील तेंच म्हणाला. पांडव नवकीच जिवंत असणार. म्हणून पांडवांना ओळखू शकतील अशाच हेरांना वाठविण्याचे सर्वानुमते ठरले. शीष म्हणाला—“पांडव

देशात राहिल त्या देशात शांति व सुदृढता नसत असणार. त्या देशातील प्रजा धर्म-भीरू जसेल व नीति धर्माचे पालन करील असेल. त्या देशात वेळेवर पाऊस पडेल व सर्व ऋतू नियमितपणे येतील. म्हणून वसा देश हुकून काढावा.”

तेव्हा कृपाचार्य दुर्योधनाला म्हणाला—“शीष म्हणतो ते अरे आहे. पांडवांचा शोध काढत असता आपण एक काम केले पाहिजे. त्यांचा अज्ञातवास संपला तर पांडव तत्कीच आपले राज्य परत मिळविण्यासाठी युद्ध करणार. म्हणून आपण आपली अस्ती, संपत्ती व राजनीती वाढवून सवार राहूले पाहिजे. साम, दम, दंड, भेद, जो उपाय कामाचा असेल तो सोडतां कामा नये. बलिष्ठ व दुर्बल राजांना आपल्या छत्रछायेखाली आणले पाहिजे. आपला सजिना भरला पाहिजे. तसे झाले तरच पांडवांच्या बाजूने युद्धास येणाऱ्या राजांचा पराभव करता येईल.”

शिवपुराण

[१७]

ब्रह्मदेवाकडून वर मिळाल्यानंतर शंखचूड त्याच्या आदेशप्रमाणे बदरिकाश्रमात आला आणि तेथे त्याने तपश्चर्या करीत असलेल्या तुलसीला पाहिले. तिला पाहून तिच्या शीर्षावर तो आळला आणि तिच्या जवळ जाऊन त्याने तिला विचारले—“हे सुंदरी! तू कोण? कोणाची मुलगी? आणि तू या रामाबद्दल एकटी कवी?”

तुलसी देखील शंखचूडच्या रूपसौंदर्यावर मोहित होऊन त्याच्याकडे कौतुकाने पाहू लागली. थोड्या वेळाने ती म्हणाली—“मी धर्मपुत्र शकाण्या राजाची कन्या आहे. माझे नाव तुलसी. एक घोर शूर-पुरुषाशी विवाह व्हावा व एक पतिव्रता असा कीर्तिलाभ व्हावा म्हणून मी तपश्चर्या करीत आहे. परंतु आपण कोण?”

“मी दंभ तामक दानव राजाचा मुलगी आहे. माझे नाव शंखचूड असे आहे. मी ब्रह्मदेवाचे स्मरण करून तपश्चर्या केली आणि त्रिलोक विक्रमाचा वर मिळविला आहे. ब्रह्मदेवानेच मला तुझ्याशी विवाह करून वेण्यास आणा केली आहे. आपण दोघे लग्न करून घेऊ व सुखाने पुढील आयुष्य घालू.”

त्यानंतर दोघांनी गंधर्व विवाह करून घेतला आणि दन्याखोऱ्यात व रानावनात विहार करू लागले. नंतर शंखचूड तुलसीला बरोबर घेऊन आपल्या घरी गेली आणि त्याने सर्व वृक्षांत आपल्या आई वडिलांना सांगून त्यांचा व गृहभुक्ताचर्यांचा आशीर्वाद घेतला. नंतर दंभ राजाने शुकचाचार्याच्या सरुलघाने त्याचा मुलगा

शंखचूड शुकचापांना म्हणाला- मुल-
वर्मा! स्वर्गावर स्वारी करण्यासाठी शुभ
मुहूर्त ठरवावा." शुकचापांनी मागितलेल्या
मुहूर्तावर शंखचूडने स्त्रपविंद स्त्री केली.
इंद्राच्या त्याच्या हेरांकरवी शंखचूड
स्वारी करण्यास येत असल्याचे वृत्त कळले
होते. म्हणून इंद्राने कुमारेस्वामी व इतर
देवांच्या भल्ल्याने युद्धाची तयारी सुरू
केली.

देव व दानव मांच्यामध्ये लसोपाठ
वाळीस दिवस युद्ध चालू होते. असे वाहू
लागले की देव मावार वेगार आणि
दानवांच्या लसमाहू तर वाढतच होता. म्हणून
देवांनी पय कांडायला सुरवात केली.

कापले सैन्य पळू लागलेले पाहून व
आपला पराभव हीणार हे ओळखून इंद्राने
ब्रह्मदेवाकडून शंखचूडला मिळालेला वराचे
स्मरण करून आपले सैन्य मागे घेऊन
आणि शंखचूडाकडे जाऊन म्हणाला- "तू
कल्प्य मुनींच्या लपाने जन्मला आहेस. मी
पुत्र्या औष्य पराक्रमावर संतुष्ट झालो आहे,
तुज त्रिलोकावर राज्य कर. जाम्ही सर्व
तुला मजत कर."

तेव्हा शंखचूड म्हणाला- "इंद्रा! तुज
जाजपासून माझा प्रतिनिधि म्हणून माझ्या
माझेप्रमाणे स्वर्गाचा राज्य करमा
म्हात जा."

पति सात्याची घोषणा केली आणि आपली
राजधानी शींगितपुर येथे परत आला. तेव्हाच
ती त्रिलोकावर आपली सत्ता माजवू लागला.
इंद्रादिक देव त्याच्या आज्ञेप्रमाणे त्याचे
सैन्य म्हणून राज्यकार भार पाहू लागले.

परंतु पश्याण बाळूच होते आणि यत्नात
इंद्राच्या नावानेच हवि देणे चालू होते.
म्हणून शंखचूडने आपल्या दानव वनुयापांना
आज्ञा केली की बाह्यण पश्या हवि
इंद्राऐवजी दानवांना समर्पित करीत नाहीत
तोपर्यंत त्यांना मातामकारे जस वेळ
त्यांच्या यंत्रांचा योग करावा. आपल्या
राजाच्या आज्ञेप्रमाणे राक्षसांनी यज्ञकार्यात
विघ्ने जाणून हाहाकार उडविला. तेव्हा
ऋषी मुनी विष्णूकडे गेले आणि विनंती
केली- "मगधन! शंखचूड राक्षसांच्या अत्या-
चारांमुळे पृथ्वीवर हाहाकार उडाला आहे.
त्याचे परिपत्य करण्यास तूच एक समर्थ
आहेस. तूच आमचे रक्षण कर."

विष्णू म्हणाला- "शंखचूडाचा जन्म
माझ्या अंशरूपानेच झालेला आहे. तुज्याचा
धन्य लक्ष्मीच्या अंशरूपाने झाला आहे.
म्हणून शंखचूडाचा वध करणे मला अकथ
नाही. तुम्ही शंकराला शरण जावे."

विष्णूच्या शल्लयाने ऋषी शंकराच्या
दर्शनासाठी कैलास लोकी गेले आणि हात

जोडून शंकराला विनंती केली- "देवाधि-
देवा, महादेवा! शंखचूडाच्या अत्याचारां-
पासून तूच आमचे रक्षण कर." शंकराने
शंखचूड आदि दानवांचे परिपत्य करण्याचे
वचन देऊन त्यांना निरोप दिला.

ते कळल्यावर काळीजा नारख शंखचूडाकडे
गेला व म्हणाला- "शंखचूडा! शंकराने
तुला वध करण्याचे वचन ऋषीमुनींना
दिले आहे. छत्रगण तुज्यावर स्वारीला
घेतील त्यापूर्वी तू कैलासावर स्वारी
करून शंकराचा पराभव मां करीस
नाहीस?"

शंखचूडाने नारदाच्या शल्लयप्रमाणे
कैलासावर सैन्य स्वारी केली. त्याला

शंखचूड याचा राज्याभिषेक केला. शंखचूड
शुकचापांच्या शल्लयप्रमाणे राज्य कार-
भार करू लागला. त्याच्या कारकीर्दीत
प्रजा सुखी झाली आणि "बापमे चंटा
सवाई" मधी कीर्ति शंखचूडला मिळाली.

एकदा काही दानव वीर आणि थोर
मंडळी शुकचापांना पुढे करून शंखचूडकडे
आली आणि म्हणाली- "हे दानवराज!
ब्रह्मदेवाने तुला अनेक वर दिले आहेत.
तुज्या पूर्वजांवर इंद्राने आणि देवांनी अनेक
अत्याचार केले आहेत. ते 'सबु ऋण'
फेडण्याची जबाबदारी तुज्यावर आहे.
म्हणून स्वर्गावर स्वारी कर आणि इंद्राचे
औसत ह्दयगत करून दे."

पाहून संकराने नंदीला पाठवून भद्रकाली, मद्राण उषा कुमारांना बोलावून घेतले. सर्व आल्यावर इड व बानव यांचे युद्ध सुरू झाले.

कित्येक दिवस युद्ध चालू राहले तरी शंखचूडाचे सैन्य माघार घेत नसलेले पाहून शंकराला आश्चर्य झाले. त्याने विष्णूचे स्मरण करून त्याला बोलाविले व शंखचूडाचा पणभड न होण्याचे कारण विचारले. म्हणाला—“निरक्षेत्र दिवस युद्ध चालू आहे पण शंखचूडाचे सैन्य कमी होते नाही याचे कारण काय?”

तेव्हा विष्णू म्हणाला—“शंखचूड राक्षसानी पतिव्रता पत्नी जपल्या शान्तिताच्या वळावर त्याचे रक्षण करीत आहे. मी तिचे पातिव्रत्य भंग करून तुझा मार्ग मोकळा करतो. तू त्याचा वध कर.”

त्यानंतर विष्णू शंखचूडाचे रूप धारण करून त्याच्या घरी गेला आणि तुलसीला म्हणाला—“मी शंकराची युद्ध करीत आहे. बाजपर्वत कोणालाच जयलाभ झाला नाही.

तुझ्यापड्याचा प्रसंग. तुलसीचे विष्णूला ओळखले नाही आणि पति समजून त्याच्या सहवासात कित्येक दिवस राहली. अशा तऱ्हेने तिचे पातिव्रत्य भंग झाले.

तिकडे शंखचूडच्या सैन्याचा संतार होऊ लागला व शेवटी शंकराने शंखचूडाचा वध केला.

त्याच दिवशी रात्री विष्णूला आपल्या बरोबर एकाच शय्येवर झोपलेला अमराळा तुलसीने ओळखले. शंखचूडाचा वध झाला होता आणि विष्णूचे मायावी रूप उघडे पडले होते. उघड उघड तिची फगवणूक केली होती. म्हणून तिने विष्णूला “रंगड हो” असा शाप दिला.

“तू गंडकी नदी होऊन व मी शांतिग्राम होऊन शाश्वत राहू. तुझ्या नावाने एक पतिव्रता सारी म्हणून तुलसीच्या खाडीची पूजा होत राहील.” असा आशीर्वाद देऊन विष्णूने तुलसीला घेऊन वैकुण्ठको प्रस्थान केले.

१२७. जगाची बेंबी

या चिंताच्या महात्म्या प्रामाण्य वी वस्तुळे आहेत त्यातल्या बघीमंड जमनेल्या वस्तुळाचा रीम देगाचे बक्षवती “दगां बेबी” म्हणत आणि तेचे प्रार्थना करून दृष्टि देत. त्यांच्या प्रताप्रमाणे—वसवती—वसवती—हे रूपात जगाच्या बेंबीसारखे आहे. या वस्तुळाच्या वेदीवरचा भाग म्हणजे राजराज्या-यगोरेचे आंकण आहे.

